

S p e c i m e n
materiae medicae brasiliensis,
exhibens
plantas medicinales in itinere annis 1817 — 1820
jussu et auspiciis
Maximiliani Josephi I.
Bavariae Regis augustissimi
per Brasiliam
suscepto observatas.

Auctor

Dr. C. F. P. de Martius,

Ordinis Regii Coronae Bavariae Eques, Regiae Academiae Scientiarum Monacensis Socius, Regii Horti Botanici Monacensis Condirector et Conservator secundus.

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

—
—
—

S p e c i m e n
m a t e r i a e m e d i c a e b r a s i l i e n s i s.

D i s s e r t a t i o p r i m a.

In itinere jussu auspiciisque Regis nostri Clementissimi Maximiliani Josephi per Brasiliam suscepto, periculis laboribusque pleno, non parum solatii hausimus e spe, fore, ut inter tot tantaque naturae mirabilia ubique nobis obvia, nonnulla inveniremus, quae generi humano communem quandam utilitatem alferre possent. Inno, licet omnia, quamquam utilitatis commendatione carerent, cara acceptaque fuerint, quae augerent scientiam, qua nil nobilior nil dignius habemus, ea tamen singulari amore amplexi sumus, quibus eximium illud vereque regium mandatum exploravimus Regis nostri amatissimi, qui „sibi probe satisfactum fore, dummodo quid humano generi utile ex longinqua peregrinatione reportaverimus,” cum nos dimitteret, affirmavit. Quis enim tam duro est animo, quin praec aliis ea malit acri persequi studio aliae naturae dona, quibus commodi quid alferre possit vel vitae privatae, vel artificium operibus vel artium liberalium conatibus, quibusve aegrotantium miseram conditionem sublevare valeat. Ita enim, aliis consulendo pro que omnibus agendo desudandoque non ea solanummodo scientiae dulcedine eaque sapientiae beatitudine, quam quisque sibi propriis studiis propriam comparet, fruimur, sed alia et, ut ita dicam, divina quasi potius quam humana oblectatione demulcemur.

Hanc ob causam quantum per temporis angustias licuit, ubique in ea corpora naturalia, quae communem quandam utilitatem prae se ferrent, sedulo investigavimus, eorum usum, incolarum opiniones experimentaque cum illis instituta diligenter literis mandavimus, plurimaque, ut, iteratis in nostra patria observationibus, perfectius innotescerent, reduces nobiscum attulimus. Messis vero uberrima fuit quoad corpora medicinalia, quorum e numero quae, regno vegetabili propria, nostrae provinciae accedunt, eo Iubentius describere suscepimus, quod eorum nonnulla jam medicis nostratis in usum nosocomiorum tradita se efficacissima probaverunt et spem sane laetam nobis alunt, plura adhuc alia nostris qualibusunque studiis in humani generis solamen auxiliumque allata esse.

Brasilia vero, omnibus fere naturae dotibus superbens, plantarum eaque medicinalium est fracassima, quae, si forte omnes rite cognitae fuerint, medicinac supellectilem incredibilis numeri virtutisque exhiberent. Quum euini latissimo tractu a gradu australi trigesimo quinto ad aequatorem usque pateat, montium jugis excelsis, campis ac sylvis, paludibus, siccis, lacubus fluminibusque mirabiliter variata, plantas gignit diversissimae indolis, ita ut

nullius in orbe terrarum regni materia medica indigena hanc antecellat. Et alma mater ibidem praesertim collocasse videtur eorum vegetabilium numerum eximium, quae morbos sub illis plagiis frequentiores felici marte debellarent. Sudorificorum, emeticorum, purgantium, diluentium, stipticorum, resolventium amplissimus adest numerus, et nonnullorum tanta vis, ut, nisi summa cum cautela administrentur, modo deleterio in corpus saeviant. Horum vegetabilium illorumque partium quotquot nobis innoverunt hic enumerare atque rite describere in animo est, additis iis, quae de usu, dosi, efficacie symptomatis vel e propria observatione vel a Brasiliensibus tradita in prout habemus. Ordinem vero, quo plantae officinales sese excipient, ita constituiimus, ut parcs effectu in familias nonnullas jungeremus, non characterum botanicorum ratione habita; quum autem ipsarum familiarium seriem certam observari non interesset, Emetica primo loco traderemus.

E m e t i c a.

§. 1.

Emeticorum agmen omni jure dicit radix illa Ipecacuanha, antea *nat' e^ξοχήν* brasiliensis dicta, quae e patria Brasilia per orbem terrarum divulgata, nunc inter praxeos medicac preciosissima numeratur adminicula. Dubia, quae de ejus planta matre diutius extiterunt, feliciter primus Bernardinus Antonius Gomez, medicus lusitanus, in libello anno 1801 edito, sed parum cogito, et hunc sequutus Felix Avelar Brotero, botanicus Ulisiponensis, in Transact. societ. Linneanae Londineus Vol. VI. removerunt. Nos vero nihilominus illius descriptionem atque iconem e speciminiibus a nobis in loco natali collectis depromptam addere ratum censemus, tam ob medicamenti dignitatem inter brasiliensis facile primam, quam ut facilius inde pateat nonnullarum Ipecacuanhae specierum differentia vel in commercio vel in regno brasiliensi usitatarum.

Pertinet planta nostra ad Cephaëlidis genus, cuius characterem sequentibus definitius.

Cephaëlis Swartz.

Swartz Flor. Ind. occ. I. p. 435. Juss. in Mém. Mus. 1820. p. 402. *Callicocca* Schreb. Gen. p. 126.

Pentandria Monogynia L. Syst. sex. Familia: Rubiaceac Juss.

Involucrum bipartitum, flores plures colligens bracteatos. Calyx proprius minimus, quinquedentatus.

Corolla infundibuliformis, quinquefida. Antherae quinque, subsessiles, inclusae. Baccæ ovata, bilocularis, foeta seminibus duobus hinc planis inde convexis.

1. Cephaëlis Ipecacuanha.

C. radice annulata, caule subsarmentoso adscidente, foliis oblongo-obovatis supra scabris subtus pubescentibus, stipulis setaceo-sissis, capitulis axillaribus terminalibusque, pedunculis solitariis refractis.

Ipecacuanha, Piso Bras. edit. 1643. p. 101. edit. 1658. p. 231. c. ic. Marçgr., Bras. ed. 1643. p. 17.

Callicocca Ipecacuanha, Brotero, Transact. Lin. soc. T. VI. p. 137. t. II. B. A. Gomez, Memoria sobre a Ipecacuanha fusca do Brasil, ou Çipò das nossas boticas. Lisb. 1801. c. ic.

Cephaelis Specacuanha, Richard fil., Bullet. de la Faculté de Med. 1818. IV. p. 92. et Hist. des différentes espèces d'Specacuanha du commerce. Par. 1820. 4to.

Mérat, in Dictionnaire des sciences méd. XXVI. c. ic. Virey, in Journa. complément. du Dict. des sciences méd. VI. p. 557. Humb. Gen. III. p. 575. Rom. Schult. Syst. veg. V. p. 210. Hayne Arzneigewächse VIII. t. 20. Klingemann, de Emetino. Diss. Berol. 1823. — Tab. nostra 1. et Tab. 3. f. 1. 2. 3.

Radix perennis, simplex vel in rames paucos divergentes divisa, oblique terram intrans, flexuosa, torta, 4—6 pollices longa, raro longior, pennam anserinam circiter crassa, versus basin et apicem plerumque ponit attenuata, annulata, annulus ut plurimum ultra dimidiam radicis crassitatem latis inaequalibus; passim fibras agens tenues, flexuosas, simplices vel parum divisas in fibrillas patentes epidermide laevigata, glabra, in planta viva dilute fusca, in secca umbrina et tandem umbrino-nigricante vel griseo-fusca obducta; cortice seu parenchymate, quod annulos exhibet, aequali, primum molliuscule, subanillyaco albo, tandem siccescente pallide rubente vel testacco-roseo, resinoso-splendente, faciliter a filo centrali lignoso tertie dilute flavidio secidente, idque passim in conspectu dante.

Caulis suffruticosus, 2—3 pedes longus, ascendens, interdum declinatus inque terra latitans, passim nodosus et e nodis radices agens reliquis similes, ut plurimum simplices, teres, crassitiae anserinæ vel cygneæ, vel simplicissimus, vel adultius ramos paucos sarmentoso-emittens; epidermide crassiuscula laevigata, vel longitudinaliter rimis aperta, in parte subterranea fusca, in parte extraterranea inferiore foliis destituta cinereo-alba glabra, in superiore viridi pubescente.

Folia in apice caulis-ramorumque 4—6, raro plura, opposita, subhorizontaliter patentia, petiolata, oblongo-ovata, acuta, versus basin alternata, margine integerima vel obiter subrepanda, 3—4 pollices longa, 1—2 lata, uti pars supra caulis et ramorum pilis brevibus adpressis scabriuscula, obscurè viridia, subtus pallida, nervo medio venisque lateralibus ibidem prominentibus percursa.

Petiolæ semiunguiculatae, semiteretes, supra paulo canaliculati, pubescentes.

Stipulae petiolos connectentes, erectæ, adpressæ, basi membranaceæ superne nitrinque in laciniæ setosas 4—6 fissæ, marcescentes et cum foliis deciduae.

Pedunculi solitarii, axillares, teretes, pubescentes, floriferi erectiusculi, fructiferi refracti, unciam et ultra longi.

Flores in capitulum involucratum semiglobosum collecti, 8—12, raro plures, in quævis involuero, singuli bracteoti.

Involucrum commune monophyllum, patens, profunde 4-rarius 5—6-partitum in laciniæ obovatas brevi acumine terminatas ciliatas.

Bracteæ (s. involucrum partiale) pro singulo flore singulae ovato-oblongae, acutæ, pubescentes.

Calyx ovario adnatus, minutus, obovatus, albido, extus pubescens, superne sectus in dentes 5 breves obtusiusculos erectos.

Corolla alba, infundibuliformis, tubo cylindrico vix sursum dilatato extus et in fauce tenuissime pubescens, limbo quam tubus duplo breviore, in laciniæ 5 ovatas acutiusculas patenti-reflexas diviso.

Stamina 5. Filamenta filiformia, alba, glabra, in tubi parte superiori adnata. Antheræ linearæ, quam filamenta paulo longiores, nonnihil exsertæ.

Ovarium calyce inclusum, obovatum, in vertice disco carnoso medio umbilicato albido notatum. Stylus filiformis, longitudine tubi corollini, albus. Stigmata 2, linearia, obtusa, patentia.

Bacca ovata, obtusa, magnitudine vix semen Phaseoli multiflori aequans, primum purpurea, dein violaceo-atra, carnosa, mollis, calyce parvo non ampliato coronata, bilocularis, dissepimento longitudinali carnoso, disperma.

Nuculae 2, hinc convexae inde planæ ibidemque sulco tenui exaratae, pallide testaceæ, glabrae. Nucleus albus, albumine corneo, embryone erecto subclavato.

Haec absque ullo dubio genuinae radicis Ipecacuanhae mater in Brasiliae sylvis primaevis loca umbrosa suffocata uidiuscula incolit, frequentius inter latitudinis australis gradus octavum et vigesimum, rarius vero ab utroque hoc limite versus autarcticum polum atque lineam aequatorialem obvia. Insigni quidem copia provenit in vallis montium graniticorum per provincias a flumine Januarii et a Spiritu sancto dictas, porro per Bahiensem, continuo tractu, distantia ab Oceano vel remotoire vel propiore decurrentium; acque in provinciae Pernambucanae parte australi passim invenitur. Quae e portu Sebastianopolitano evehitur radix in sylvis juxta Cabo frio et super montium Serra do mar dictorum juga vallesque colligitur; quae e bahiensi praesertim regionem Insulanorum (Comarca dos Ilheos) patriam agnoscit et sylvas fluminibus das Contas et Peruaguacu conterminas; quae denique e Pernambucano, praecipue in districtu das Alagoas dicto, pulcherrimis ornato saltibus, provenit. Parca copia e portu Sanctorum (Santos) provinciae s. Pauli et e Maragnaniensi vel e Paraensi ad nos deducitur. In Brasilia floret mensibus Januario et Februario; fructus maturat mense Maio. Clarissimi Peregrinatores Humboldt et Bonpland eamdem in Novae Granadae montibus San Lucar invenerunt.

Coloni Brasilienses, in vicinis huic radici loeis habitantes, egregium illius commercium faciunt. Tantum enim abest, ut ea aeque ac plurimae merces in emporiis maritimis pretiū vicissitudine laboret, ut potius in diem adipiscatur altius*), eam praesertim ob causam, quod nulla adhuc lege cautum est, quominus, tanta diligentia quaesita, temporis decursu extinguatur. Indi vero sylvestres, quum ab Europaeis varias res sibi preciosissimas mutuo commercio pro radice accipient, tanto ardore in ea colligenda desudant, ut interdum duorum mensium spatio pagos suos relinquant atque, tuguriis in locis radice abundantibus positis, futuro luero vacent. Evulsis fruticulis radices cultro a caulinis separant easque, vel lotas, vel adhaerente gleba adhuedum conspureatas, in fasciculos variae formae magnitudinisque ligant, solis ope exsiccandos. Collectio omni fere fit anno, sed mensibus Januario, Februario, Martio frequentius, quod, qnum Aprili et Maio fructus maturescere incipient, propagationi plantulae valde est noxium. Indi, qui a Lusitanis Coroados i. e. Coronati, ob crines singulare modo tonsos, appellantur, ad fluvium Xipotó in provincia Minarum habitantes, iisque proxima natio Purí dicta, maximam quotannis copiam evellunt. Coronati radicem, uti ipsam plantam, Wosaenda, Purí vero Muschina nuncupant; Lusitani Ipecacuanha vel corrupte Picahonha, in Minarum et S. Pauli provinciis vero Poaaya s. Poaya preta i. e. nigra, salutant.

Hujus remedii usum medicum Indi ipsorum atavis indigitasse ferunt canem sylvestrem, Guará dictum, qui, si aquae subsalsae lacunarum maritimorum immundaeve fluviorum nimini biberit, maxima caulinum radicumque Ipecacuanhae copia mastucata et aqua evomita, sanitatem recuperare solitus esset. Omnes, qui terras Brasiliae incolunt, Ipecacuanham pro Panacea habent, ita ut vix aliud medicamentum pari fiducia in molestiis diversissimae indolis adhibeant, immo tantae iis videtur dignitatis, ut nos per interiores provincias proficisci-

*) Dum nos in Brasilia cominoraremur in port. Sebastianopolitano, Bahiensi et Pernambucano pretium erat 1300 — 1600 Realium pro libra.

tes, jam de hoc illove aegro actum esse, quum radicis ope in sanitatem restitui nequiret, nonnunquam dici audiremus. Hanc vero ob causam ea saepius, vel mala indicatione in morbis illius effacieae haud obnoxii, vel tot vicibus intra pauci temporis spatium, intunduntur, ut corpus continuo vomitibus quam pessime exerceant. Ita equidem memini, e homine subrustico in ripa fluvii S. Francisci degente audivisse, se quid de morbo uxoris cogitandum sit plane nescire, quum quadraginta Ipecacuanhae dosibus non obsecundasset! Caeterum nullum est dubium, quin Emetica in terris zonae fervidae subjectis effectus prodant multo magis salutares, quam in regionibus frigidioribus, ejus rei causam praecipuum in frequentia et indigestionum vel ex exigua corporis sudantis refrigeratione perniciosarum et abnormium systematis nervosi actionum positam esse existinem. Ea enimi multiplici modo in organismum agunt vomitandi nisu irritando, turgescentia evanendo, viscerum tonum inde restituendo, suetas secretiones reducendo, iniquos nervorum effectus reconciliando, spasmos initigando, cunctem aperiendo, diversarum partium sibi oppositas actiones abstersione infringendo atque ad naturalem tenorem revocando, quas quidem egregias virtutes omnes in Ipecacuanhae radice positas esse videmus. Haud parum vero dignitatis huic remedio additur eo, quod dosi sat larga propinatum vomitus tutissime ciet, alvi contra secretiones rarius incitat, quo plurima alia emetica e. g. Tartarum stibiatum antecellere compertum est. Illius enim vi agendi per antagonismum fit, ut, dum tubi intestinalis pars superior ad secretiones moveatur, inferior sileat. Nec id impedit, quominus doses ejus minores repetitae simul excretiones alvi promoveant. Inde patet, Ipecacuanham egregie agere in ventris fluxibus atque in dysenteriis, quae sub servido Brasiliae sole sunt valde pertinaces et tunc pernicioseissimae, propterea quod sistema cutaneum, quotidiano solis incitamento adsuetum, dum gravi quodam casu depresso, in pristinum vigorem emergere impotens, rigeat et torpescat, apparatus sibi quasi polaris intestinalium actiones enormes producit et nimiam copiam muci, bilis chymique educendo universalem labem paucarum hebolomadum spatio affert. Talis enim est praesertim diarrhoearum in Brasilia conditio, ut, nisi medicus principiis obstet per magnam potus subaciduli mucilaginosi copiam, perspirationem cutaneam reducentem, saepissime in pessimum ruant exitum. In his igitur tum tractus intestinalium morbosas excretiones imminuendo, quoniam cutis clausae vias iterum aperiendo, mirabiliter proficit et remedio alii inquinilo, incolis valde usitato, Guaraná dicto, de quo in posternum nobis tractandum erit, facile palmam praeripit, quippe quod haud sine suspitione obstruendi viscera, dum sistat defluxus, adhibetur. Eadem in membranas mucosas glandulasque abdominales effectui, quem in diarrhoeis quam maxime salutarem observamus, deberi videtur, quod in febribus intermittentibus, praesertim locis depressis humidis, ut ad fluvios S. Francisci, Paraibam septentrionalem et lignorum s. Madeira etc., grassantibus usus sit praeclarissimi. Harum regionum incolae non solum in morbo illo jam declarato, qui forte rectius pro inflammatione hepatis chronicā cum organi mole enormiter aucta haberit possit, sed etiam in affectibus levioris momenti et in diatheseos febrilis prolusionibus, emeticum e radice paratum tamquam prophylacticum adhibent. Febribus biliosis et gastricis denique eodem remedio in principio adversantur. In viscerum abdominalium tarditate, succorum spissitudine et visciditate, mercurio dulci nuptam, egregia praestitisse medici nonnulli

brasilienses asserunt, praesertim in individuis cholericis, macris, fibrae irritabilis et usu Tartari emeticici nonnunquam nimie affectis. Quod enim Tartarum illum attinet, licet in terris aequinoctialibus omnium medicamentorum in organismum efficacia levior sit quam in Europa nostra, eum tamen, tamquam vitae valde adversarium, passim vitari, vel sub graviore soluimodo morbi conditione in auxilium vocari debere ab expertis medicis ibi nobis traditum est.

Inter molestias tandem ope radicis debellandas accerrima illa ex morsu serpentum venenatorum orta nobis numeranda est. Jam Piso l. c. magnas ei virtutes tribuit antidotales, quas nos quidem ipsi nonnquam experti sumus, sed diversorum dictis comprobatas habemus, qui laeos illius cum aqua tritae dosi maxima (ad uncias duas usque) uno haustu sumta, copia muci faecumque incredibili utraque via emitendo, morti ereptos esse praedicaverunt. Porro, licet ejus virtutes antispasmodicae et expectorantes minus apud Brasilienses sint celebatae, quam apud nos, a nonnullis tamen medicis multoties in pectoris spasmis, tusse convulsiva aliisque morbis circa sistema nervosum sub iisdem indicationibus, quas nos in Europa observamus, Ipecacuanham praeclaro effectu adhibitatam fuisse audivimus.

Dosis radicis ibidem propinata ea est major, quae in regionibus nostris dari solet. Brasilienses ejus pulveratae grana viginti ad sexaginta, unciis quatuor ad sex aquae immissa, per noctem infundere et hora matutina in doses duas divisa bibere, postea vero juscui e gallina parati tenuis magnam copiam sumere consuetum habent. Medici, aegrini, dum emeticio utatur, solum, in cubiculo obscurio ab omni ventorum aditu secluso, lectulo vel reti incumberi jubent et summa industria praecavent, ne vel corporis nimio motu vel mentis agitatione vel alia quadam causa turbetur. Crebra enim experientia edocnit, organismum sub aucta virium vitalium actione vel minimo irritamento in erethismum universalem saepe perniciosum rapi. Immo sunt, qui dicant, aegrotos subinde incauta sub vomitando perturbatione trismum aliquos spasmos diversae indolis, accessus maniacos, hydropeum denique, praeceptim anasaream, contraxisse.

Haec sunt, quae de Ipecacuanhae in Brasilia usu medico silentio praeterire nolui, quum inde character morborum ibidem obviorum plus minus pateat. Nunc vero ad diversas radicis species me converto praeter genuinam vel in regno illo usitatos, vel commercio cum illa mixtas et passim commutatas. Id unum antea monendum est, nonnullas verae Ipecacuanhae formas existere, jam cl. viris Richard et Mérat ducibus ad eandem plantam revocatas et non nisi aetate modove siccationis inter se diversas. Altera, quam cl. Richard et Mérat nomine annulatae griseo - rubentis (gris - rouge) distinxerunt atque cl. Pelletier, I. griseae (gris) nomine, chemico examini subjicit radicem sistit juniores epidermide tenuiore adhuedum fuscescente et subpellucida obductam, interdum minus nodosam atque compage corticis molliore subsarinaceo minusque resinoso splendente insignem. Altera forma, omnium in pharmacopoliis frequentissima atque nomine Ipecacuanhae fuscae nigrae ve a cl. Richard et a Mérat annulatae bruneae descripta, a cl. Pelletier nomine bruneae (I. brun) examinata, constat radicibus adultioribus paulo crassioribus, subinde evidentius nodulosis annulatisque, epidermide spissiore umbrino - fusca vel tandem nigricante tectis, cortice duriore et partibus resinosis magis abundante. Non raro in hac varietate bases caulinum inveniuntur subterraneae penum circiter columbinam crassae, verruculosac, sed non annulato - mili-

niformes, stolomini instar saepe in plurimorum pedum longitudinem porrectae, ipsa radice tenuiores et praesertim eo dignoscendae, quod filium per medium corticem decurrens huc ipso sit fere duplo crassius atque cortice in sulcos multo minores secedente vestiatur. Tertiam varietatem, quam cl. Richard cinereum et cl. Mérat griseo-albam dicunt, minus amictam, rarissime apud nos praecedentibus immixtam vix nisi siecatione magis subitanea et in loco humido peracta a praecedentibus diversam esse putamus.

Ipecacuanhae brunneae et griseo-rubentis exemplaria nonnunquam in eodem fasciculo inveniuntur, ut inde pateat, colorem non a diversa patria oriri, quam sententiam cl. Mérat attulit, qui priorem Brasiliac alteram Peruviac indigenam putavit. Caeterum radix e Brasilia in Europam vecta rarissime aliis immixtis depravatur, mihi enim quidem plurimos et vastos ejus fasciculos e sylvis ad portum Sebastianopolitatum et Bahiensem missos ibidem scrupulose perlnstranti ne unicum specimen sese obtulit, quod ad aliam plantam pertineret, id quod nullus mirabitur, qui sciat, quanta sagacitate sensumque acumine Indi in dislinguendis rebus naturalibus polleant. Quod si vero interdum frustula aliarum radicum inter Ipecacuanham brasiliensem occurrant a Richardsonia seabra, Jonidii Iliciumque variis speciebus oriunda videntur, de quibus postea nobis tractandum erit.

§. 2.

Quod vero ad reliquas radices emeticas attinet in Brasiliac vastissimo regno usitatas, id primo nobis monendum est, Brasilienses earum plurimas easque diversissimae indolis eodem Ipecacuanhae, Poayae vel Çipó nomine complecti, quarum quam maxima pars, secundum solitummodo tractandorum morborum gnaris (*Curadeiras* vocant) nota, nec virtute, nec fama veram Ipecacuanham aquat. Inno quaecunque radix vi quadam emetica, licet cum alia quadam conjuncta, gaudet ab incolis hoc celebrato nomine designatur. Ita haud mirum diversissimae efficacie radices nomine emeticarum a Brasiliensibus recenseri, quarum aliae potins sudorifcae, aliae diureticae, aliae cardiaeae dici possint, neque ideo nos quidem medicaminum supellectilem totidem aucturos emeticis pollicemur, quot plantas virtute emetica pollentes ibidem nasci cognovimus.*)

§. 5.

Egregiac laudis est apud Brasilienses Poaya s. Ipecacuanha branca s. do campo, i. e. alba s. campestris, quam ex parte de Richardsoniae, ex parte de Jonidii ge-

* Cl. Lemaire-Lisancourt (*Bull. de la Société philom.*, 1825, p. 127.) cum diversis, quas cl. Aug. de S. Hilaire e Brasilia attulerat septuaginta quinque plantas emeticas huc usque notas ex Aristolochiarum, Nyctaginearum, Acanthacearum, Convolvulacearum, Apocynearum, Euphorbiacearum, Papaveracearum, Rosacearum, Leguminosarum, Passiflorarum, Cucurbitacearum, Urticacearum, Flosculosarum, Violacearum, Polygalarum et Rubiacearum familiis recenseri posse auctor est. Nos quidem, quas virtute quadam emetica pollere compertum habemus sequentes enumerandas duximus: Lycopodiaceae: *Lycopodium clavatum*, *Selago*. Melanthaceae: *Colchicum autumnale*; *Veratrum album*, *nigrum*, *viride*, *Lobelianum*. Asphodeli: *Scilla maritima*. Iridaceae: *Iris florentina*, *Pseudo-Acorus germanica*. Smilaceae: *Paris quadrifolia*. (Anne Medeola virginita virtute emetica gaudet?) Aristolochiae: *Aasarum europaeum*, *canadense*. Thymeleae: *Daphne Mezereum*; *Dirca palustris*. Polygonaceae: *Polygonum aviculare*; (*Coccoloba*—?). Nyctagineae: *Boerhaavia hirsuta*; *Visonia fragrans*. Rhinantheae: *Veronica virginica*. Scrophulariinae: *Gratiola officinalis*, *peruviana*; *Galeolaria pinnata*. Acanthaceae: *Ruellia tuberosa*. Caprifolia: *Triosteum perfoliatum*, *angustifolium*. Vites:

nerum speciebus desumi compertum habemus. Cl. Bernardinus Antonius Gomez, medicus lusitanus ob eruditio[n]is amplitudinem insignis, in libello supra citato primus Richardiae (generis, cui nunc Richardsoniae nomen est) speciem, quam brasiliensem nuncupavit, Poayam albam praebere tradidit, quam plantain a nobis in Brasilia collectam speciem esse jam antea descriptam existimamus, ejus characterem una cum aliis nondum descriptae nobis pro insigni emetico venditatae, hic exhibendum putamus.

Richardsonia Kunth.

Humb. K. Gen. III. p. 273. — *Richardia* L. Gen. ed. Schreb. p. 250. Juss. in Mém. Mus. 1820. p. 372.

Hexandria Monogynia L. Syst. Sex. Familia: Rubiaceae Juss.

Calyx sex - octofidus, laciniis aequalibus. Corolla infundibuliformis, sex - octofida. Stamina sex ad octo. Stigmata tria. Capsula limbo calycis coronata, tricocca, coccis monospermis evalvibus.

i. *Richardsonia scabra*.

R. caule prostrato vel ascendente brachiato piloso - hirto; foliis ovatis vel oblongo - ovalibus obtusiusculis basi attenuatis, pubescenti - hirtulis; capitulis multifloris, quam folia floralia subquaterna triplo quadruplo brevioribus; laciniis calycinis triangularibus ciliatis; corollis calyces duplo superantibus (albis).

Richardia scabra, L. sp. ed. Willd. II. p. 222.

Hedera Helix; Sambucus nigra, Ebulus. Rubiaceae: Cephaelis Ipecacuanha, muscosa, asthmatica, punicea, herbaea; Richardsonia scabra, emetica; Psychotria emetica, cordifolia, crocea; Chioococca angulifuga, densifolia; Manettia cordifolia; Exostemma floribundum, cariacaum. Apocynaceae: Potalia amara; Strychnos nux vomica; Echites suberecta; Apocynum androsaemifolium; Rauwolfia vomitoria (Afz.). Asclepiadaceae: Cynanchum laevigatum, vomitorium Lam. (Ipecacuanha Retz.) tomentosum, mauritianum Comm., Vincetoxicum; Secamone emetica; Asclepias asthmatica; Periploca ciliata. Lobeliaceae: Lobelia Tupa, inflata, syphilitica, longiflora. Meliaceae: Guarea trichilioides. Rhamnaceae: Ilex vomitoria; Rhamnus Frangula. Cruciferae: Raphanus sativus. Geraniaceae: Impatiens noli tangere. Jonidiaceae: Jonidium Ipecacuanha, polygalaefolium, brevicaule, urticacafolium; Viola odorata, tricolor. Polygalaceae: Polygala Foaya, glandulosa, Senega. Guttiferae: Garcinia Cambogia. Cucurbitaceae: Bryonia dioica. Passifloraceae: Passiflora quadrangularis. Euphorbiaceae: Euphorbia Ipecacuanha, corollata, officinarum, cyparissias, Gerardiana, sylvatica, Lathyris, Tirucalli; Jatropha Curcas; Ricinus communis, viridis; Hura crepitans; Croton Tiglium. Sempervivaceae: Sedum acre. Papaveraceae: Sanguinaria canadensis; Podophyllum peltatum. Ranunculaceae: Actaea spicata. Linaceae: Linum catharticum. Rosaceae: Gillenia trifoliata, (Spiraea L.), stipulacea.

Caeterum horum emeticorum numerum facile duplo augere possemus, si ea adduceremus, quae certa sub diathesi vomitus excitant, sano vero stomacho, licet larga copia ingesta, contractiones spasmodicas nou adferunt. Saep[er] quidem aromaticae vel stomachica, vel cuiusvis alias ordinis medicamina vomitus inducere experimur, sed pro emeticis nihilominus rite non desinimus, quippe quae non specifico modo in stomachum agant, sed, vin naturae medicatrixem adjuvantia, ad emitenda tubi intestinalis nociva contenta auxilium ferunt. Ita Dorsteniae brasiliensis radix, principio aromatico - acri pollens, ita herba Vandelliae diffusa, semina Cucumis Colocynthidis et Trichosanthis amarae, substantiis amaris et tannico valentia, interdum vomitus ciere possunt. Porro alia, eaque plurima sunt, quae, tubum intestinalem in genere ad auctum motum et excretiones tam sursum quam deorsum impellentia, deorsum tanto tutius et citius agunt, ut inter emetica specifica in censu venire nequeant, quorum exemplo sint Euphorbiaceae plurimae, ut Jatropha Curcas, Euphorbia cotinifolia etc. Chemiae praecipue restat ulterioribus disquisitionibus eruendum, anne materiei illius, quam Emetinae vel Principii emeticici nomine distinguunt, praesentia absentiave certa possit emeticorum notio stabiliri, quodsi enim principium illud, ubiquecumque adsit, vel minima dosi cito tutoque vomitus, absque aliis phænomenis aequalis dignitatibus, promovere observaremus, in eo verum emeticorum characterem positum esse arbitramur.

Richardia brasiliensis, B. A. Gomez, Memoria sobre a Ipecacuanha. Lisb. 1801. c. ic.

Richardsonia brasiliensis, Virey in Journ. complém. du Dict. des scienc. med. VI. p. 517. c. icon.

Idem in Journ. de Pharm. 1820. p. 267. c. ic. Hayne Abb. der Arzneigew. VIII. p. 21. t. 21. Klingsmaun de Emetino. Diss. Berol. 1823. p. 47. *)

Icon. radicis Tab. nostra 9, f. 13. (adultioris, magis cinereae) et f. 14. (junioris, magis fuscescens).

Obs. Radicem brasiliensem hinc quam maxime similem, cuius matrem ignoramus, forte alius Richardsoniae speciem, Tab. nostra 8. f. 4. representat.

Descriptio. Radix quatuor ad octo pollices longa, simplex vel raro ramosa subperpendicularis, teres, versus apicem attenuata, superne duas tresve lineas crassa, sulcis transversalibus annulata vel semi-annulata, interstitiis modo nonnullas lineas longis, modo vix quam sulci latioribus, in adultioribus specimenibus inaequalibus crassioribus atque radicem Ipecacuanhae verae magis referentibus, in junioribus magis aequalibus et subcylindricis; passim striis parum conspicuis secundum longitudinem notata et fibrillis tenuibus patentibus obsessa. Epidermis in planta recenti albida, in sicca albo-cinerascens vel pallide fusca, laevigata. Cortex albus, mollis, farinosus, friabilis, odore et sapore sub inastatione acriusculo, tunc subnauseoso. Filum centrale fibrosum, tenax, pallide flavescens, quam cortex tenuius, inodorum, insipidum.

Caules ex una radice plerumque plures, pedales et longiores, prostrati vel adscendentes, juxta radicem plerumque tenuiores, pennam columbinam crassi, sursum crassiores, basi fuscescentes, sursum virides, ubique, frequentius vero ad summitates, pilis albis lineatum longis recto-patentibus, e basi crassiore ortis hirtisculi, jam prope basin brachiatu-ramosi, passim fibrillas tenues e nodis vel ex internodiis agentes. Internodia inferiora pollicem et quod excedit, superiora duos polliccs longa.

Folia opposita, pollicaria, alia longiora, alia breviora, obovata, obtusiuscula vel hinc inde apice brevi acutiusculo instructa, in petiolum unam duasve lineas longum attenuata, in utraque facie, praesertim vero subtus, ad nervum et venas subparallelas pilis adpressis albis instructa, pallide vel subflavescenti-viridia.

Vaginae et interpetiolares membranaceae, pallidae, pilis longis albis hirtae, in margine setas utrinque tres vel quatuor exscentes.

Flores viginti et plurcs, conferti in capitulum hemisphaericum, quod foliis tribus quatuorve floribus, reliquis similibus, sed brevius petiolatis et latioribus obvallatur.

Calyx constans laciniis sex triangularibus subaequalibus, vel alternis paulo minoribus, lacte viridis, in margine membranaceo-albus atque pilis longis albis ciliatus, caeterum glabriusculus.

Corolla quam calyx duplo longior, tubulosa, medio parum ventricosa, limbi laciniis acutis brevibus, alba, glabra, praeter laciniias tenuissime pilosiusculas.

Stamina inclusa, alba, filamentis subulatis, antheris subglobosis. Ovarium turbinatum, tenuissime pilosum. Stylus et Stigmata alba, inclusa. Coccii obovati, compressiusculi, apice et basi emarginati, dorso, praesertim medio pilis albis crassis hispiduli, castaneo-fusci, intus linea longitudinali cristata percursi, pallide plumbei. Albumen crassum. Embryo tenuis, cylindricus, axilis, rectus.

Crescit in Provinciis Rio de Janeiro, Minas Geraës et alibi.

2. *Richardsonia emetica.*

R. caule prostrato ramoso hirsuto-hispidulo; foliis ovato-lanceolatis basi cuneatis mucronato-acutis, praesertim margine pilosis; capitulis subpaucifloris; laciniis calycis linearibus hispidulis; corollis ventricosis calyces triplo superantibus (roseis).

*) *Richardia pilosa* Pav. Ruiz. Flor. Per. III. p. 50. *Richardsonia pilosa* Humb. Kunth. Gen. pl. III. p. 273. t. 279. aut a nostra diversa?

Descriptio. Radix tab. nostrae g. f. 19 depicta, perennis, perpendicularis, sex pollices longa; fibras tenues ubique emittens, epidermide albida tandem cinerascenti-fusca, laevigata, cortice albido molli aegre a parenchymate albo fibroso secedente; saporis vix ullius.

Caules ex radice una plures, humifusi, raro adscendentes, spithamam longi, simplices vel brachiatodivisi, teretes, pilis albis sparsis patentibus hispiduli.

Folia opposita, breviter petiolata, ovato-lanceolata, versus basin cuneata, acumine brevi acuto terminata, parce pilosa, pilis adpresso marginem crebrioribus, pollicem longa. Internodia unum ad duos pollices metentia.

Vaginae interpetiolares membranaceae, laxiusculae, albidae, ciliis setosis nonnullis longiusculis subulatis instructae atque quam in praecedente pilosiores.

Flores in capitula hemisphaerica terminalia congesti atque foliis plerumque quatuor ovato-acuminatis basi cordata sessilibus suffulti, quam in precedente pauciores.

Calyx superus, sexpartitus, lacinii linearibus acutis piloso-ciliatis, caeterum hispidulis.

Corolla calycem triplo superans, ventricoso-infundibuliformis, rosea, striis obscurioribus in fance limbo diviso in lacinias sex ovato-triangulares acutas patentibus apice pubescentes.

Stamina sex, paulo exserta. Filamenta filiformia, alba, tubo adnota. Antherae oblongae, albae, bilocularis.

Ovarium globosum, virens, pilis papillosis obsitum. Stylus filiformis, albus, apice trifidus. Stigmata 3, papillosa, globosa.

Cap'sula tricocca, turbinata, cinereo-fusca, pilis brevissimis albis scabra, calyce demum decidente coronata, dilabens in ocellulos 3 dorso convexos, intus concavos atque sutura longitudinali notatos, ibidem plumbeos, ima basi emarginatos.

Planta in arenosis siccis per Provincias s. Pauli, Sebastianopolitanam et Minarum in Brasilia frequens atque toto sere anno florida radicem emeticam praebet ab incolis valde usitatam atque ob efficaciam suavitatem a multis quaesitam, cuius vires in nosocomiis Rio de Janeiro experientia egregie comprobatas esse nobis auctor fuit cl. Ildefonsus Gomez, medicus brasiliensis, singulari industria plantarum patriae medicinalium studium persequens. Dosis hujus radicis unius vel duarum est drachmarum; praeparatio eadem ac verae Ipecacuanhae. Leniori et subtili modo in desobstruenda vasa agere, hepatis atque viscerum abdominalium in genere pituitam solvere, bilis crassae excretionem promovere perhibetur.

§. 4.

Tertium ratione digitatis inter radices emeticas locum occupat Poaya quaedam nobis in campis Provinciae S. Pauli obvia, Polygalae speciei pertinens, quam hic loci fusius exponimus.

Polygala Lin.

Linn. gen. ed Schreb. p. 482. Juss. in Mém. Mus. 1815. p. 533.

Diadelphe Octandria L. Syst. Sex. Familia: Polygaleae Juss.

Calyx quinquepartitus, lacinii duabus lateralibus longe majoribus alarum instar, saepe coloratis. Corolla monopetala, convoluta in tubum supra omnino fissum, limbo bilabiatum, labio superiore ad fissuram bipartito, inferiore concavo, subitus berbato aut imberbi, intus obtegente stamin'a octo, filamentis ae-

qualiter diadelphis; antherae uniloculares. Capsula compressa, obcordata, bilobularis, disperma; seminum villosum hilus caruncula inaequaliter trifida instructus. Juss.

Polygala Poaya.

P. (floribus cristatis) caule erecto basi ramoso vel simplici angulato, foliis alternis orato - oblongis acutis glaucis glabris, racemis laxiusculis cylindricis terminalibus, bracteis minutis subulatis, radice perenni.

te: Tab. nostra 2. et tab. 3. f. 6. Spix und Martius reise in Brasilien I. p. 285.

Descriptio. Radix perennis, perpendicularis vel parum obliqua, tri- quinquepollicaris, teres, superne calami scriptorii crassitie, deorsum attenuata atque versus basin in ramos nonnullos patentes divisa, vermiculari-torto, et passim jugulata cicatricibusque notata, epidermide pallide ochracea interdum transverse substriata, cortice pallidiori spengioso, saporis dulcescentis, tandem paulo amari, filo centrali ligneo albo, quam cortex crassiore.

Graules plerumque plures ex eadem radice, vel simplices vel ima basi divisi in ramos erectos vel ascendentes, spathulati aut paulo altiores, angulati, angulis e foliis decurrentibus, glabri, virides.

Folia alterna, erecto-patentia, subsessilia, oblongo-lanceolata, acumine brevi acuto praedita, nervo medio et venis duabus lateralibus subtus praे reliquis prominentibus percursa, reticulato-venosa, glaucescenti-viridia, versus marginem nonnulli purpurascens, glabra.

Flores in rachi pro singulo denticulata dispositi, racemum cylindricum sursum paulo attenuatum constituentes, inferiores laxiusculi, superiores contigui.

Pedicelli minimi, filiformes, albidi.

Bracteae pro singulis setaceae, concaviusculae, albidae.

Calycis rosaei tandem virescentis, glabri foliola lateralia multo reliquis majora ovata acuta striata, reliqua minima ovato-lanceolata.

Corollae alae ovatae, basi attenuatae, carinae adhaerentes, roseae, glabrae. Carina cylindrica, virescens, apice in penicillum urceolatum fimbriis linearibus subulatis abiens, ad cuius latera dentes duo ovati obtusi concavi observantur, purpureo-rosea.

Stamina octo diadelpha, quatuor in quovis fasciculo complanato. Filamenta a medio libera, erecta, subulata, glabra. Antherae ovatae, flavae.

Ovarium ovatum, glabrum, calyce persistente tectum. Stylus basi erectus, teres, dein incurvus, utrinque linea concava longitudinali, in stigma capitato-incrassatum, subbifidum, flavescentis excurrens. Capsula compresso-subquadrata, submarginata. Semina alba, villosa.

Habitat in campis montosis Provinciae S. Pauli et Minarum passim. Florigera lecta mense Januario et Februario.

Dosis: drachmae duas tertias ad integrum usque. Usus: praesertim in febribus biliosis.

§. 5.

Jonidiorum familia nonnullas nobis plantas emeticas largita est, quas omnes ad Jonidi genus referimus. Hujus autem character sequitur:

Jonidium Vent.

Vent. Malm. p. 27. Humb. R. Gen. V. p. 291. de Cand. Prod. I. p. 507. — *Solea* Spreng. pug. plant. rar. I. p. 23. — *Pombertia* Vaud. script. lus. ed. Róm. p. 51. t. 5. et de Cand. Prod. I. p. 506.

Pentaandra Monogynia L. Syst. Sex. Violae Juss.

Calyx pentaphyllus, foliolis subinaequalibus. Corolla pentapetala, petalis summis minimis, in uno maximo carinato unguiculato vel sessili, lamina patente, ecalcarato. Stamina quinque, duo infusa

glandula basilari instructa. Capsula subgloboso-trigona, unilocularis, oligo - vel polysperma, trivalvis, valvis medio placentiferis. Semina cum caruncula.

1. *Jonidium Ipecacuanha.*

I. villosum; caule erecto herbaceo; foliis alternis lanceolatis vel ovato-lanceolatis acutis serratis breviter petiolatis; pedunculis bibracteatis axillaribus solitariis; calyce glanduloso-dentato.

Ipecacuanha branca, Piss. Bras. p. 231.

Viola Ipecacuanha et V. *Calceolaria*, L. sp. pl. ed. Willd. I. p. 1172. *V. grandiflora* Barr. Fr. Équ. p. 113.

Viola Itubu, Aubl. guyan. p. 808. t. 318.

Jonidium Ipecacuanha Vent., Malm. p. 28. Röm. et Schult. S. Veg. V. p. 598. Aug. St. Hil. Mém. Mus. Cinq. Ann. p. 529. Bot. Mag. t. 2453.

Jonidium Calceolaria, Vent. I. c. p. 27. Röm. et Schult. I. c. p. 594.

Jonidium Itubu, Humb. K. Gen. V. p. 296. t. 496. f. 2.

Pombalia Ipecacuanha, Vand. in script. lus. min. ed. Röm. p. 51. t. 5.

Pombalia Itubu, de Cand. Prodr. I. p. 307.

Radicis icon Tab. nostra 8. f. 15. et 16.

Varietas β? *I. indecorum* Aug. S. Hil. I. c. corolla glabra, calyce duplo brevior, filamentis tribus sterilibus.

Descriptio. Radix perennis lignescens, perpendicularis, quatuor ad sex pollices longa, vetusta fere digitum minimum crassitie aequans, junior pennam anserinam vel columbinam, paulo flexuosa et praesertim in parte inferiore ramos plures fibrosos pollicares et bipollicares emittens, superficie in adulta longitudinaliter sulcata et nodulosa, in juniore laeviuscula, passim transverse sulcis profundis circularibus hians, epidermide tenui, primum albo-testacea dein pallide fusca, cortice coloris paris amylaceo tritu molli, circiter dimidiata lineariter crasso, medulla lignea flavido-alba, superficiem, cortice deraso, longitudinaliter sulcatam sulcis linearibus referente. Cortex odore inamoeno acriusculo subnarcoticō, sapore nauseoso-amarantescente.

Gaulē ex eadem radice plures, pedales et sesquipedales, simplices vel ramos nonnullos patentes emittentes, teretes, recti vel paulo curvati, crassitie pennae anserinae, virides vel basi e purpurascenti et viridi varii, uti omnes plantae partes villo denso pilorum tenuium alborum obsiti.

Folia alterna, circiter pollicem longa vel longiora, petiolis brevioribus affixa, lanceolata, utrinque acuta, serrata, serraturis acutis adpresso, villosa, nervo medio subtus protuberante.

Stipulae ad foliorum basin geminae, minutae, villosae, erecto-patentes.

Pedunculi ex aliis foliorum, iis plerumque duplo breviores et in summitatibus interdum fere nulli.

Bracteae duae lanceolato-subulatae, oppositae in medio pedunculorum.

Calyx pentaphyllus, villosus, foliolis lanceolatis acuminatis, intus albis, margine dentibus gracilibus cylindricis apice glandulosis instructis.

Corollae petala duo suprema minima, linearis-quadrata, obtusa, medio costa paulo elevata notata, sub calycis foliolo supremo latenter; duo lateralia illis duplo longiora, lanceolata acuta, calycis foliolis duabus intermediis opposita; infimum maximum ungue longo basi concavo, lamina obliqua quadrata antice sinu obiter excisa, extus medio pilosa albaque, solummodo ubi in unguem abit macula pallide flava notata.

Stamina quinque hypogyna, unum superius, quatuor lateralia, quam petalum supremum paulo breviora. Filamenta sordide alba. Antherae pallide flavae, oblongae, biloculares, superne crista rotundato-quadrata auctae.

Ovarium ovatum, pilosum. Stylus brevis, cylindricus, paulo curvatus, longitudine staminum. Stigma concavum versus laminam petali infimi spectans. Capsula globoso-subtrigona, pallida, pubescentia, trivalvis, unilocularis. Semina globosa, magnitudine seminum Milii, nigra, umbilicali funiculo albo.

Hanc speciem in arenosis ac petrosis ad fluvium S. Francisci prope Salgado, Malhada et Joazeiro, in deserto ad Serra do Gram Mogol et in vicinia Contendas, Julio — Septembri florentem alque fructiferam observavimus. Postea ejus permagnos fasciculos exsiccatos infra

tecta suspensos atque pro usu medico asservatos in interioribus Provinciarum Pernambucanac et Piauhensis variis locis deprehendimus. Incolae hanc radicem Ipecacuanha branca, i. e. radicem vomitoriam albam, muncupant, atque eadem sub indicatione ac ipsam Ipecacuanham veram adhibere solent. Corticis e radice derasi cum aqua duodecim horarum spatio infusi dosis est drachma dimidia ad unam. Quod ad ejus efficaciam attinet, celerius et suavius in homines dispositionis pituitosae, lymphatico systemate debili inque obstructiones prono dotatos, leucophlegmaticos agere, quam in macros, fibra valde irritabili instructos conperiuntur; quam ob causam non omnibus aequa ac veram Ipecacuanham indicatum medicamentum existimamus. Piso ejus vires contra venena laudat; Aubletius radicem ab Indis Galibis Itubu appellatam pro emetico usurpari asserit, eamque leviore dosi purgare, fortiore vomitus ciere auctor est.

2. *Jonidium brevicaule.*

I. caule herbaceo abbreviato simplici adscendente; foliis terminali - congestis obovato - cuneatis acutis crenatis subpilosis; pedunculis ebracteatis axillaribus solitariis; calyce glabro ciliato-serrato.

Icon: Tab. nos 145. et radix: Tab. 8. Fig. 7.

Descriptio. Radix perennis, subobliqua, torta et flexuosa, uti radix *Cephaëlidis* Ipecacuanhae, tres vel quatuor pollices longa, teres, in inferiore parte ramos nonnullos fibrillosos emittens, epidermide ochraceo-albida, cortice albo fibroso-spongioso, saporis nauseosi, Ipecacuanham aemulantis, centro lignoso albido duriusculo.

Caulis herbaceus, vel ima basi suffruticosus, adscendens, vix unquam ultra spithamam longus, simplex.

Folia versus superiorem caulis partem congesta, sparsa, sex vel raro plura, horizontaliter patentia, petiolis brevibus instructa, obovato-cuneata, sesquipollicem circiter longa et dimidiata vel ultra lata, acuta acumine brevi, crenis subaequalibus notata, versus basin integerrima, pilis paucis sparsis adpressis instructa, vel tandem denudata, obscure viridia, subtus pallidiora. Stipulae lanceolato-trigonae, erectae, albo-membranaceae, dorso nervo viridi percursae.

Pedunculi axillares, solitarii, filiformes, circiter unguem longi, pubescentes, absque bracteis, erecti vel tandem nutantes.

Flores parvuli. Calyx foliolis linear-lanceolatis obtusiusculis, margine dentibus longiusculis ciliatis fimbriato. Petala duo supra minima, intra calycis foliolum recondita, lanceolata, acuta aut interdum acuto-emarginata, concava, carinata, carina ciliata, margine apice reflexa, alba, partem petalorum lateralem tegentia; haec longitudine foliorum calycis, lanceolata, plana, nervo medio percurrentia, apice ciliata, a basi ad medium usque alba, recta et incumbetia, parte supiore pallide coerulea patentia. Petalum infimum ungue tenui albo, lamina suborbiculari plana, pallide coerulea, cum macula antice bifida violacea ad unguis apicem.

Stamina brevia, inter petala quatuor minora latentia; duo superiora, tria inferiora. Filamenta brevissima, alba. Antherae ovatae, hiloculares, apice membrana suborbiculari crocea cristatae.

Ovarium ovatum, declinatum. Stylus brevis, paulo tortus. Stigma turbinatum. Capsula ovato-subtrigona, stylo brevi persistente coronata, trivalvis, unilocularis, valvulis in media sutura longitudinali seriem duplē seminum ferentibus. Semina sex ad duodecim, ovato-globosa, nigra, funiculo umbilicali albo, integumento duplice, exteriore chartaceo laevigato, interiore tenuissimo, vix nisi oculo armato visibili, albumini arcte adhaerente. Albumen carnosum, crassum, oblongum. Embryo centralis erectus, albumine multo minor. Cotyledones sibi plano-incumbentes, orbicularis. Radicula cotyledonibus parum longior, recta, cylindrica.

Crescit in sylvis primaevis uliginosis umbrosissimis Provinciae Minas Geraës. Lecta ad Praesidium S. Joannis Baptistarum, ubi mense Aprili flores fructusque habebat.

Hujus speciei aequo ac insequentis radix eadem sub indicatione ac I. Ipecacuanhae adhibetur. Dosis est drachma vel drachma cum dinidia. Pulvis corticis radicis cum saccharo et lacte tritus medicamen praebet suavitatem se commendans.

5. *Jonidium urticaefolium.*

I. *caule herbaceo ramoso viscoso tereti subpubescente; foliis oppositis subsessilibus subcordato-ovatis acutis serratis glabris; pedunculis uni- vel paucifloris axillaribus; calyce glabro ingerrimo; petali infimi lamina quadrata.*

Icon: Tab. nostra 4. et radix scorsim in Tab. 9. f. 17. 18.

Descriptio. Radix perennis, perpendicularis, recta vel paulo flexuosa, tres ad quinque pollices longa, vix calamus scriptorium crassa, simpliciuscula vel parce ramosa, epidermide testaceo-fusca, parum angulosa, cortice tenui subspongiosa, masticata lenta, saporis ingrati nauseosi, centro lignoso albo.

Gaulis erectus, annuus, pedalis et sesquipedalis, plerumque jam in ipsa basi divisus et superne ramos nonnullos opposites ex axillis foliorum agens, teres, viridis, viscosus, vix ac ne vix quidem tenuissimus pilis pubescens.

Folia opposita, breviter petiolata, ovata vel ex ovato lanceolata, basi subcordata inaequaliter et obtuse duplicata-serrata, praeter apicem acutum integrum glabra, laete viridia, venosa, venis parallelis nervisque subtus prominenteribus. Petoli lineam longi, superne canaliculati. Stipulae minutae, linearilanceolatae, acutiusculae, virides, margine albo membranaceae, patentes, petiolos duplo superantes.

Pedunculi filiformes, patentes, solitarii, vel ex axillis foliorum, vel versus summitates caulis ramorumque dispositi, uniflori aut pedicellis duos tres quatuorve colligentes, quorum ad basin bractea subulata observatur, praeterea articulati atque in articulo minuta bracteola instructi, tenuissime pubescentes, quam folia breviores.

Calyx glaber, foliolis subaequalibus lanceolatis acuminatis, tribus superioribus approximatis, duobus inferioribus basi distantibus, apice convergentibus, medio nervo percursis, margine integerrimis membranaceis.

Corolla omnino structura congenerum, primum alba vel albo-carna, dein roseo-coeruleocepia. Petala quatuor superiora parva, linearis-oblonga, quorum duo supra ma longitudine calycis infra ejus foliola tria superiera resident, acuta, acuminne adscendente et pallida, duo lateralia adscendentirevoluta, antice rosea, basi flava. Petalum inferius basi superne callo gibbum, ungue canaliculato flavo, lamina plana, rotundato quadrata, patente, sub siccatione involuta, rosea.

Stamina intra petala superiora, parva. Filamenta filiformia, minima, alba. Antherae sagittatae, margine lato membranaceo flavo cinctae antice quasi cristatae.

Ovarium ovatum, glabrum. Stylus cylindricus. Stigma turbinatum. Capsula subglobosotrigona, glabra.

Habitat in graminosis ad fluvium S. Francisci in Provincia Bahiensi, e. g. prope Jazeiro, ubi mense Aprili legimus.

Species valde affinis I. *circaeoides* Humb. K. nov. gen. V. p. 296; differentias tamen specificas e pedunculis saepe paucifloris, caule viscoso et lamina petali infimi quadrata quaesivimus, dum, anne illi adjungenda sit nec ne, immotuerit.

§. 6.

Venimus nunc ad aliud plantarum genus, duas species complectens, quae licet scopo columnmodo emetico a Brasiliensibus non adhibeantur, ob egregium tamen, quem in serpentum

tum iectu sauciatis produnt effectum, praesertim vomitus excitando, hoc loco rite describi poterunt.

Chiococca Lin.

L. Gen. ed. Schreb. p. 126. Juss. in Mém. Mus. 1820. p. 373.

Pentandria Monogynia L. Syst. Sex. Familia: Rubiaceae Juss.

Galyx parvus, quinquedentatus. Gorolla infundibuliformis, tubo ventricoso, fauce barbata, limbo quinquepartito reflexo. Staminia quinque, inclusa. Stigma indivisum. Bacca parva, subrotunda, compressa, coronata, siccatione substriata, bilocularis, disperma, seminibus subrotundis compressis.

1. Chiococca anguifuga.

C. foliis ovatis acuminatis glabris; racemis paniculatis axillaribus foliosis.

Icon: Tab. nostra 5. et radix Tab. 9. Fig. 20. 21.

Descriptio. Radix perpendicularis vel obliqua, digitii pollicis crassitie, teres, ramosa, ramis crebris divergentibus simplicibus vel iterum ramosis, tecta epidermide crassiscula pallide fusca, laevi vel tuberculata rugisque parvis sparsim obtecta, cortice viridi tenaci, ligno albo duro tenaci; odoris, praesertim dum recens, valde ingrati, specifici, acris et foetidi, vel in diutius siccata adhucum persistente, saporis primum aliquid fabae aemulant, dein acris pungentis nauseosi, salivam multam ducentis.

Gaules plures ex eadem radice, suffruticosi, erecti, virgati, laxi, altitudine sex ad decem pedum, teretes, glabri, basi epidermide cinerea, superne viridi, ramos passim recto-patentes promittentes, intus medulla levia alba farcti.

Folia opposita, petiolata, petiolo brevi semitereti superne canaliculato, ovata, basi lato-cuneata vel rotundata, antice longius et acute acuminata integerrima, utrinque glabra, viridia, pollices tres ad quatuor longa, unum cum dimidio ad duos lata.

Stipulae interpetiolares connatae, crassiusculae, breves, truncatae, medio mucrone subulato instructae, adpressae, glabrae.

Pedunculi communes axillares, subhorizontaliter patentes, longitudine foliorum, basi teretes, ante subangulati, glabri vel ad angulos pubescentes, ramosi. Rami oppositi, patentes, basi foliis duobus floralibus lanceolatis caeterum reliquis conformibus suffulti, subangulati, tenuiter pubescentes. Pedicelli singulorum florum glabri, subsecundo-racemosi, sub anthesi patentes, dein nutantes.

BRACTEAC ad singulos pedicellos subulatae, patentes. Galyx uti in congeneribus, parvulus, laciniis quinque lanceolatis acutis, post deflorescentiam patentibus, dein in bacca conniventibus, glabris, Corollam et genitalia non vidi.

Bacca subrotunda, compressa, glabra, diametro duorum ad trium linesum.

Crescit in sylvis primaevis ad Praesidium S. Joannis Baptistarum et alibi in parte orientali Provinciae Minas Geraës. Post anthesin legimus meuse Aprili.

2. Chiococca densifolia.

C. foliis subcordatis ovatis acutis glabris, racemis simplicibus axillaribus, filamentis dense barbatis.

Icon. Tab. nostra 6.

? C. paniculata Hoffmannsegg. Röm. et Sch. Syst. Veg. Valde affinis est, sed de diagnosi nimium brevi nil certi erui potest.

Descriptio. Radix lignosa, perennis, omnino praecedentis speciei similis.

Truncus arboreus, ramosus, octo ad decem pedes altus. Rami horizontaliter patentes. Ramuli patenties, recti, oppositi, decussati, cortice laevi viridi-fusco tecti.

alia opposita, decussata, petiolata, e basi subcordata vel rotundata ovata, acuta, pollicem et sesquicordata. Crescit longa, ad summum pollicem lata, integerrima, crassiuscula, utrinque glabra, supra lacte viridia nitida. Praesidis subtus pallidiora venisque percura.

H. Stipulae interpetiolares breves, truncatae cum mucrone, glabrae, adpressae.

adhibet Ramei florum oppositi, axillares, simplices, secundi, sub antebesi adscendentibus. Pedunculus communis subangulatus, pubescens. Pedicelli calycem sequentes vel eo breviores, glabri.

char Bracteae brevissimae, linear-lanceolatae, acutac, singulos pedicellos munientes.

Calyx glaber, quinquefidus, lacinii linear-lanceolatis acutis erectis, fructum denique coronantibus.

Corolla inflato-infundibuliformis, glabra, ochroleuca, interdum in fauce striis nonnullis purpureo-scentibus, limbo quinquedentato, dentibus ovatis acutis inflexo-patentibus.

Stamina quinque. Filamenta fundo corollae inserta, inclusa, recta, teretia, ad antheram usque pilis flavidis crispis dense barbata. Antherae filamentis parum longiores, lineares, acutae, erectae, bilobulares, polline minuto globoso flavo farctae. Ovarium calyce tectum et cum illo connatum, ovatum, glabrum.

Style corellam parum superans, erectus, glaber, cylindricus. Stigma obsolete capitatum, glabrum. Fructum non vidi.

Habitat in sylvis primaevis ad Almada et Ferradas nec non alibi in saltu illo vastissimo, montium maritimorum tractum in Provincia Bahiensi laeta et acerba fronde tegente.

Utriusque hujus Chiococcae radice incolae autochthones contra morsus serpentum tamquam remedio tutissimo frequenter uti solent. Corticem radicis recentis derasum infuso pauxillo aquae terunt et quatunt, donec faeculam omuem partesque in aqua solubiles dimiserit; aquam vero iude obtentam turbulentam et saporis valde ingrati magna copia ingerunt, subito effectus violentissimos prodituram. Aegrotus scilicet, e veneno languidus, soporosus, vix sui compos, ex quo medicinam sumserit, primum eructationibus creberrimis et lantis motibus convulsivis excruciatur, ut, licet exsanguis et quasi cum facie hippocratica, sub summa virium labe, in lectulum corruisset, ne unicui quidem temporis momentum quietus manere possit. Tandem, post plurimos et visu terribiles spasmos universales corporisque voluntationes, in cuormes rapitur vomitus, quibus salivam, bilem, chymum, immo faeces larga copia edit. Tunc accedunt subitanee alvi excretiones faecum quasi succo viscido involutarum, quae, si continua per aliquot temporis serie sese excipiunt, cum visibili aegroti levamine, boni exitus pro indiciis habentur. Postea, dum haec secretiones cessant, sudores largissimi insequuntur, mox blandum somnum inducentes. Omni sub tempore, quod aeger vomitando et alvum evacuando consumit, familiares ejus ipsi vulneri externe eamdem radicem contusam, saepe removendam et cum altera recentiore mutandam, vel solam applicant, vel aliis nonnullis herbis radicibus mixtam, quales sunt Plumbaginis scandentis, epispastici sat efficacis, Bidentium*) nonnullarum, Spilanthis brasiliensis aliarumque, praesertim vero radicis ejusdam Piri guaya dictae, de qua in posterum nobis dicendum erit. Dosis radicis nostrae recentis tritae pro usu interno est duarum ad quatuor drachmarum, si morbus non cedat, primo die bis vel ter iteranda; caeterum haud raro accedit, ut jam prima dosi frangatur et post paucos dies in sanitatem abeat. Debilitas vero summa, tremor artuum, livor et digestionis quam maxime labefactae phaenomena plerumque diutius persistentia,

*) Inter alias species adhibent Bidens graveolentem, quam ita definimus: B. graveolens, foliis decussatis oblongo-lanceolatis crenato serratis, basi cuneata integerrimis, reticulato-venosis, floribus longe pedunculatis subpaniculatis. Spix et Martius Reise I. p. 936.

immo ulcera in parte vulnerata maligna, quanta violentia in organismum actum sit, demonstrant. Interdum ex nimia hujus remedii irritatione leucophlegmasia oritur, quiete et diaeta nutritive mox tollenda. Ex allatis patet, radicem Chiococcarum insigni effectu in tubum intestinalem agere et licet pro emeticis iis sub conditionibus, quae alvi excretiones non indicant, tuto vix adhiberi possit, in omni morbo, qui crebras et fortas simul intestinorum abdominalium evacuationes postulat, e. g. in sumo veneno, commendatione est dignissimum. Porro anno in rabie canina, melancholia inque morbis a torpore intestinalium ortis felici cum successu in auxilium vocari debeat, nostratum medicorum, quibus has radices tradidimus, experimentis cruendum exspectamus.

§. 7.

Aliam radicem praecedentium specierum similem et habitu et efficacia e Manettia quadam depromi auctores nobis fuerunt medici quidam brasilienscs, quam ob causam plantam hic describere non abs re esse putavimus, praemisso charactere generico.

Manettia Mut. L.

L. Gen. ed. Schreb. p. 75. *Nacibea* Aubl. Juss. Mein. Mém. 1820. p. 304

Pentandria Monogynia. L. Syst. Sex. Fam. Rubiaceae Juss.

Calyx quadri-octofidus. Corolla tubulosa, fauce coarctata, limbo quadripartito intus hirsuta. Stamina medio tubo affixa, inclusa. Capsula coronata, ovata, compressa, bivalvis, valvis navicularibus margine introflexis bilocularis, polysperma, seminibus orbiculatis margine membranaceis columellae intra singulam valvam centrali annexis. Juss. l. c.

Manettia cordifolia.

M. foliis cordato - ovatis acutis; pedunculis axillaribus unifloris; rame volubili herbaceo.

Icon: Tab. nostra 7.

Descriptio. Radix lignosa, perennis, epidermide obscure brunnea.

Caulis herbaceus, volubilis, tenuis, teretiusculus, pilis brevibus albidis patentibus passim adspersus, ramosus, ramis filiformibus flaccidis volubilibus.

Folia opposita, e basi rotundata vel (prorsertim in superiribus) cordata ovata, acuta, integerrima, inferiora pollicent et sesquipollucem longa semipollucem lata, summa breviora rotundata fere sessilia, acuta tamen, supra laete viridia subtus pallidiora, obsolete venosa, utrinque subtiliter pubescentia.

Petioli brevissimi, unam ad duas lineas longi, planiusculi, pubescentes.

Stipulae ad basin petiolorum iisque adnatae, ovatae, acutae, pubescentes, caulem cingentes.

Pedunculi terminales lateralesque, ex axillis feliorum, uni-bi-triflori, erecti, teretes, pubescentes, foliis multo longiores, nudi, apicem versus subincrassati.

Calyx ovario adnatus cum laciniis superis quatuor erecto-patentibus, ovato-lanceolatis acutis, pubescentibus, persistentibus capsulamque coronantibus.

Corolla calyce multo longior, pollicaris et sesquipollucaris, tubulosa, sursum ampliata et secta in limbum quadrifidum patentem, laciniis ovalis acutis integerrimis glabris, coccinea, extus glabra, intus prorsertim in fundo villosa.

Stamina quatuor, inclusa, tubum aequantia. Filamenta cum laciniis corollae alternantia, tubi parieti interno adnata et apice columnmodo libera, erecta, filiformia, glabra. Antherae ovatae, obtusae, versatiles, laciniis corollae aequantes, biloculares, intus dehiscentes, flavae.

Ovarium superum, calyce adnato cinctum, glabrum, subglobosum.

Stylus longissimus, filiformis, glaber, ascendens, corollam aequans vel parum superans.

Stigma incrassatum, cylindraceo-capitatum, pubescens.

Capsula ovata, compressa, calyce coronata, bivalvis, valvulis undique clausis capsulamque biloclarem redditibus (septicidis), intus dehiscentibus.

Semina placentis semicylindricis valvularum suturis insertis imposita, plana, orbiculata, margine membranaceo cincta.

Habitat in sepibus et inter virgulta nec non in sylvarum marginibus prope Villam Ricam et alibi in Provincia Minarum, cujus incolae summa lande ejus virtutes radici insitas, in hydrope et in dysenteria celebrant. Dosis pulveris corticis radicis est drachma dimidia ad unam cum dimidia.

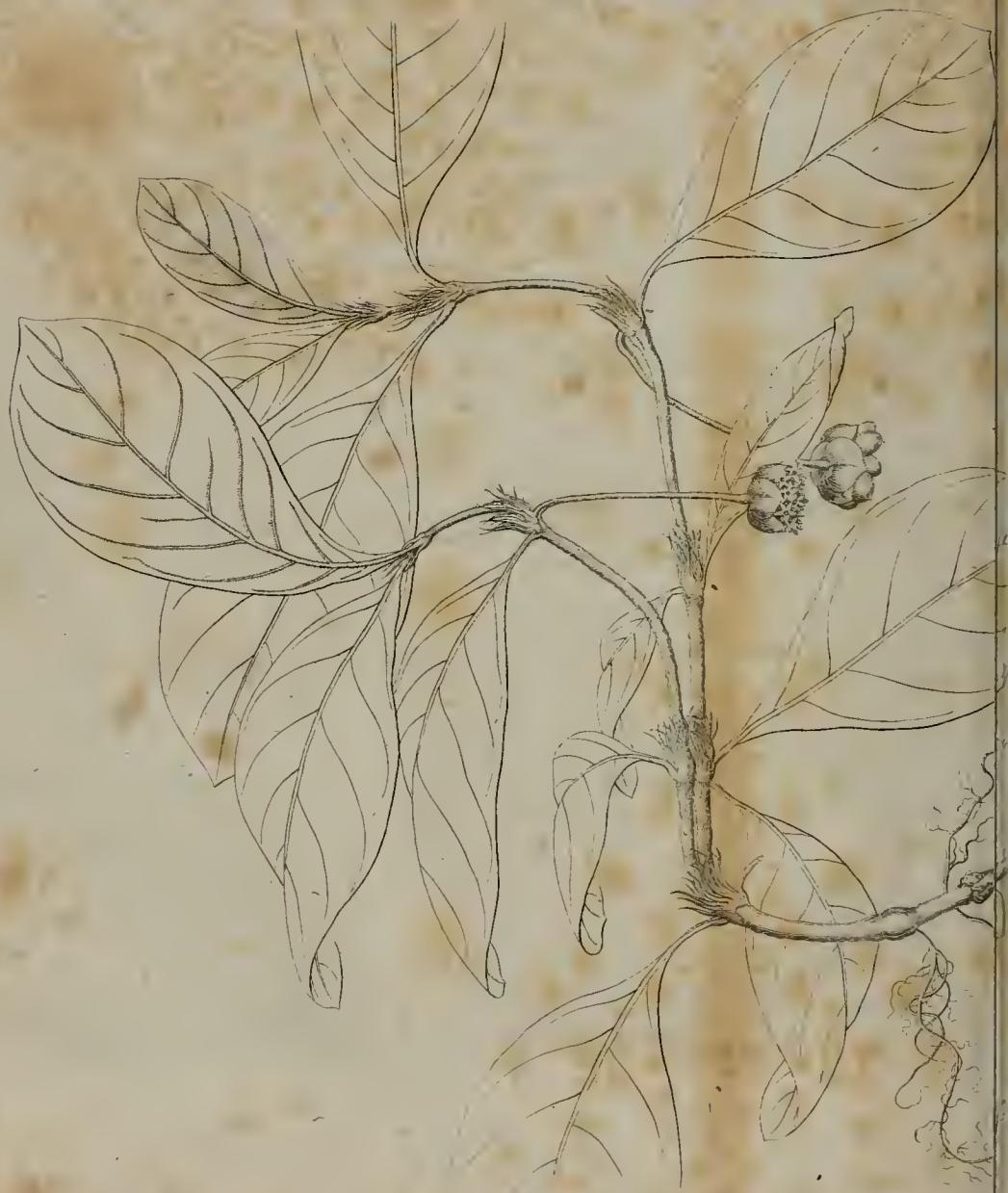
Praeter hic enumeratas multae aliae adhuc plantae emeticae in Brasilia forte latitant. Asclepiadē curassavicam radices praeberet in insulis Indiae occidentalis pro emetico usitatam, auctor est cl. De Candolle, quae quum in Brasiliæ regno sit vulgarissima, si viribus sat conspicuis gaudeat, inter officinales plantas recipienda erit. Nos quidem, quod dolemus, de ejus virtute nil praedicare possumus, nam Brasilienses eam inter nota medicamina nobis non recensemabant, atque plantae apud nos in ollis cultae radices firmas substantiisque propriis pollentes non formant, sed fasciculos fibrillarum aquosarum omni virtute destitutarum exhibent. Aequa quid de viribus Psychotriæ herbaceæ, quam cl. Andrade, ipse in Brasilia natus et rerum patriæ naturalium peritissimus, emeticam esse, prae se fert, dicendum sit nescimus, nam nec propria experientia eam tentavimus, nec aliorum, quid valeat, compertum habemus. Psychotriam emeticam, a perill. Humboldtio in regno Novagranatensi juxta fluvium S. Magdalena observatam nos quidem in Brasilia hand deteximus, attamen ejus radicem, cujus quondam magna copia nomine Ipecacuanhae peruviana et Hamburgo per Germaniam divulgata est, hic loci, ut faciliorem reddamus diagnosin, pingendam curavimus (Tab. 8. Fig. 8. 9. 10.) Est vero haec radix virtute emetica mediocri, nec vel in ipsa patria frequenter a medicis adhibetur. Jonidii parviflori (Tab. 8. f. 5.) radix in Brasilia nullibi nobis occurrit sed filicis cuiusdam ignotae (Tab. 8. fig. 11. 12.) frustula inter fasciculos Ipecacuanhae verae Bahiae observavimus.

Icones explicatae.

- Tab. 1. *Cephaelis Ipecacuanha*. — 1. Flos (magnitudine naturali.) 2. Idem (auctius.) 3. Corolla aperta. 4. Pistillum. 5. Bacca. 6. Eadem transverse dissecta (m. n.)
- Tab. 2. *Polygala Poaya*. — 1. Flos. 2. Calyx. 3. Carina cum genitalibus (m. a.)
- Tab. 3. *Jonidium brevicaulis*. — 1. Flos apertus. 2. Foliolum calycis. 3. 4. Petala minora. 5. Stamina ab utroque latere visa. 6. Pistillum (omnia m. a.) 7. Capsula in calyce (m. n.) 8. Capsula calyce denudata. 9. Eadem aperta cum semiinibus (omnia m. a.) 10. Semen cum funiculo (m. n. et a.) 11. Semen transverse dissectum. 12. Idem horizontaliter apertum cum embryone in albumine. 13. Embryo separatus. (omnia m. a.)
- Tab. 4. *Jonidium urticaefolium*. 1. Flos apertus. 2. 3. Petala minora. 4. Stamina ab utroque latere. 5. Pistillum (m. a.) 6. Capsula (m. n.) 7. Eadem (paulo aucta.)
- Tab. 5. *Chiococca angulifuga*.
- Tab. 6. *Chiococca densifolia*. 1. Flos. 2. Corolla aperta. 3. Stamen. 4. Pistillum in calyce (m. a.)
- Tab. 7. *Manettia cordifolia*. 1. Corolla e calyce protracta et aperta (m. a.) 2. Fructus cum calyce. 3. Idem medio dissectus (m. n.)
- Tab. 8. Fig. 1. 2. Radix Ipecacuanha vera annulata brunnea. 4. Radix Ipecacuanha vera annulata griseo - rubens. 4. Radix forte de Richardsonia quadam. 5. Radix Jonidii parviflori. 6. Radix Polygalæ Poayæ. 7. Radix Jonidii brevicaulis. 8. 9. 10. Radix Psychotriæ emeticae. 11. 12. Frustula radicis filicis cuiusdam ignotæ.
- Tab. 9. F. 13. 14. Radix Richardsoniae scabrae. 15. 16. Radix Jonidii Ipecacuanhae. 17. 18. Radix Jonidii urticaefoliae. 19. Radix Richardsoniae emeticae. 20. 21. Radix Chiococcae angulifugæ (m. n.)

17
18

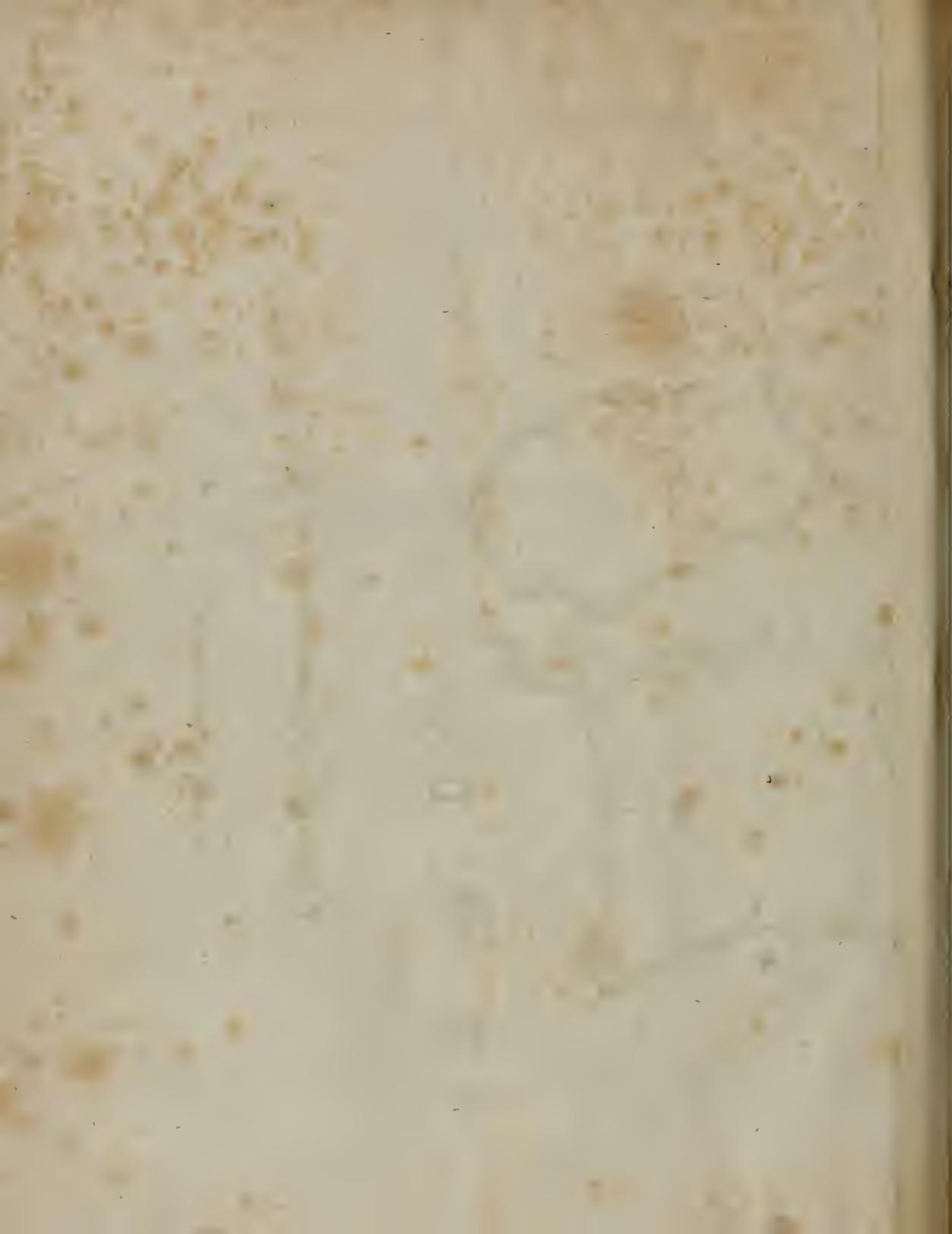
Tub. 1

Cephaelis Speciemaria.
Ind. Manz in top. atl.

Zu Martius Abb. Denkschr Bd. IX.

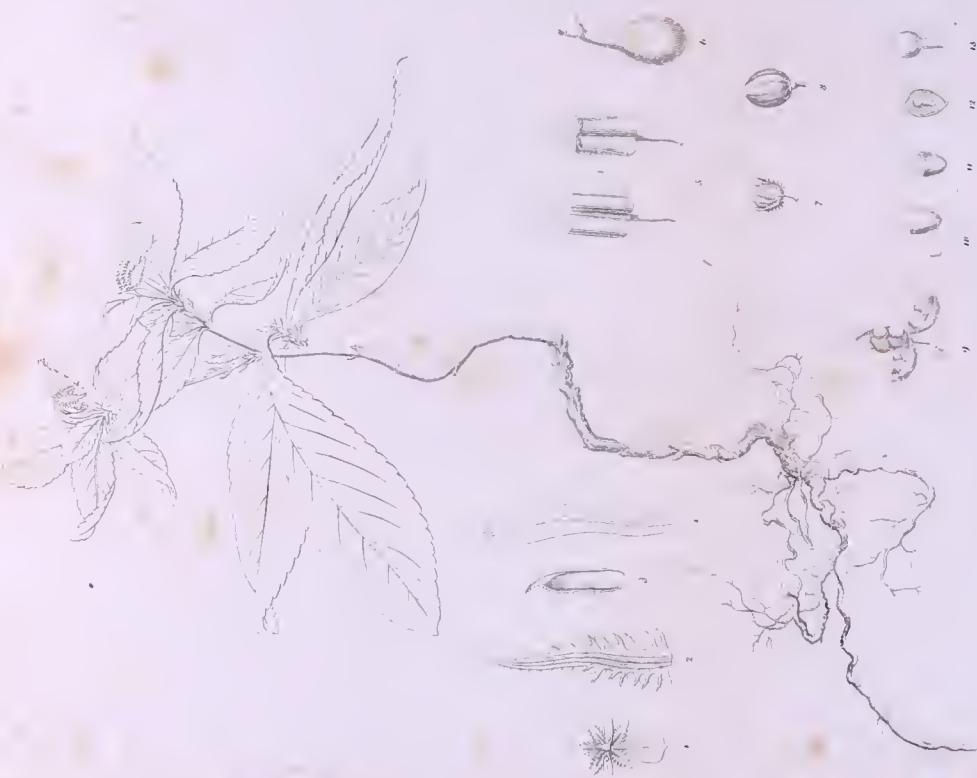
Schizoglossa - *Pinguicula* - *Hart*
- *blad. blom. m. fr. etc.*

Zemidium bricante, Hart.

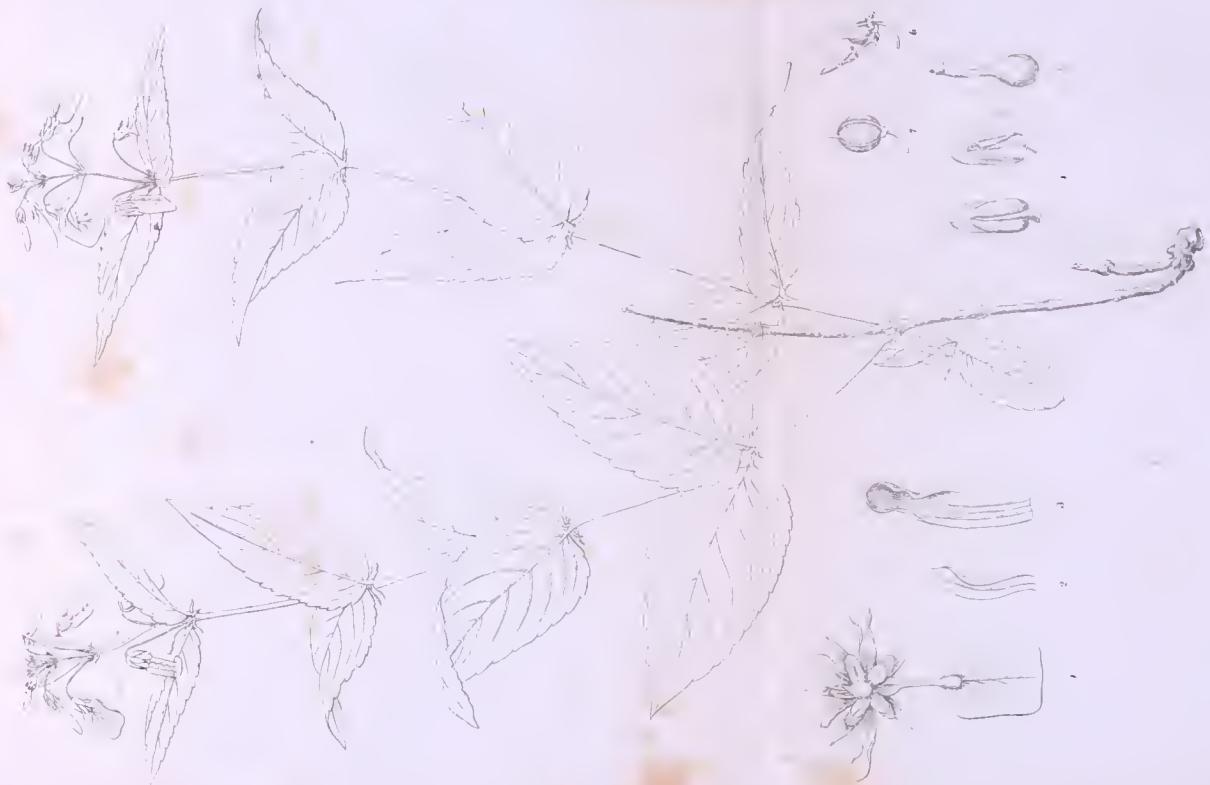
Seed - flower - on top of leaf

Zn. M. Hartig - Abb. D. und A. v. R.

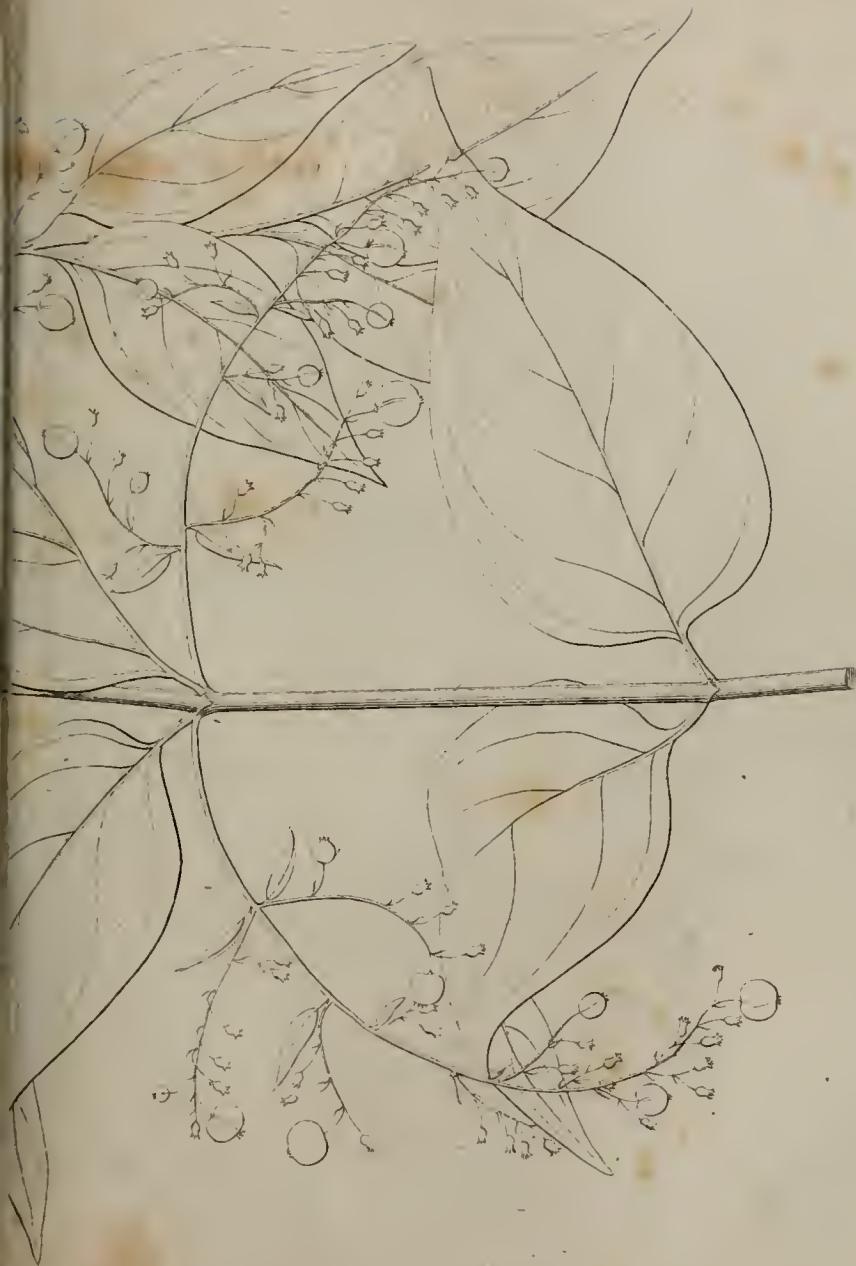
Jan. 4.

Yunnanum aduncophyllum Hout
Spath. v. Kuntze in Engelm.

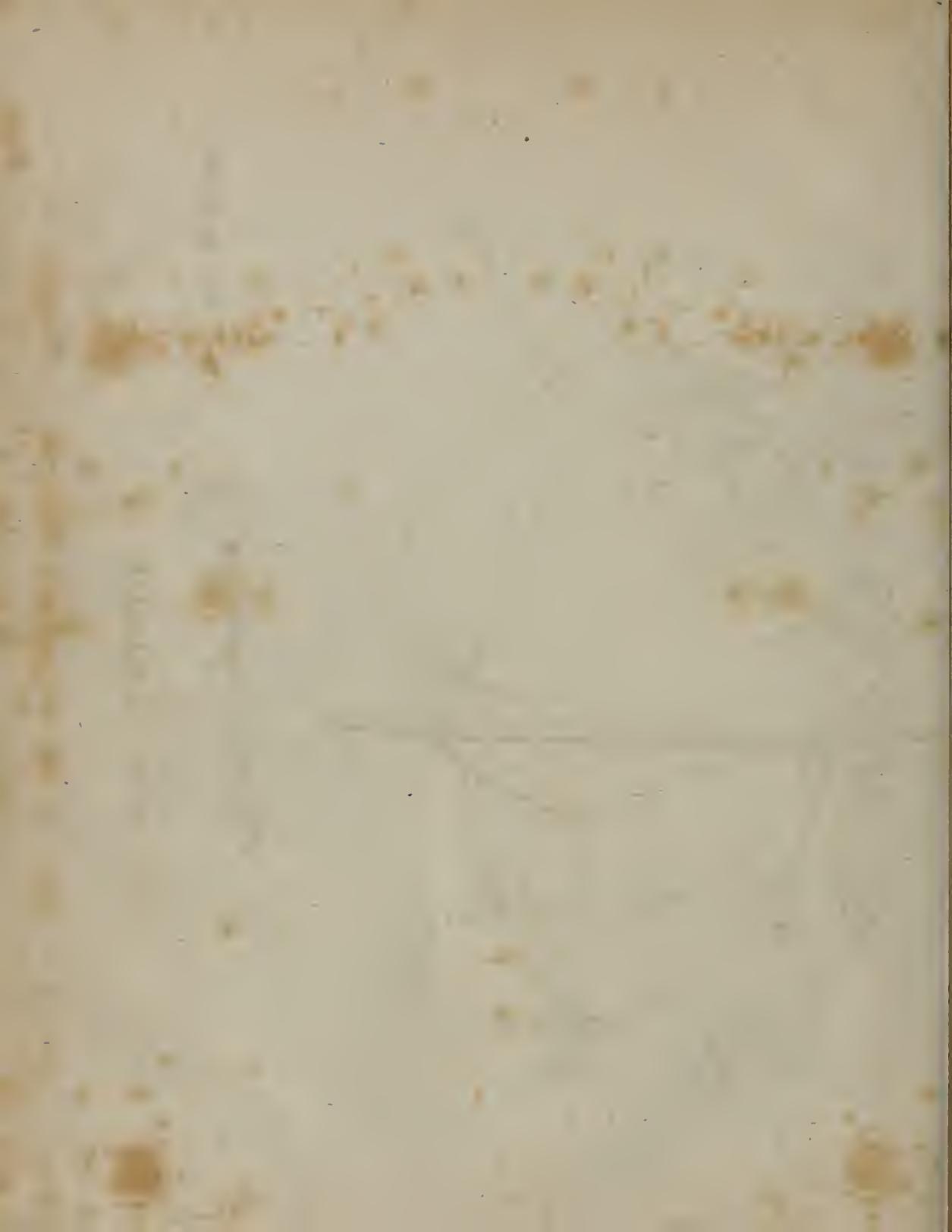

Chionocarpus unguiflaga.

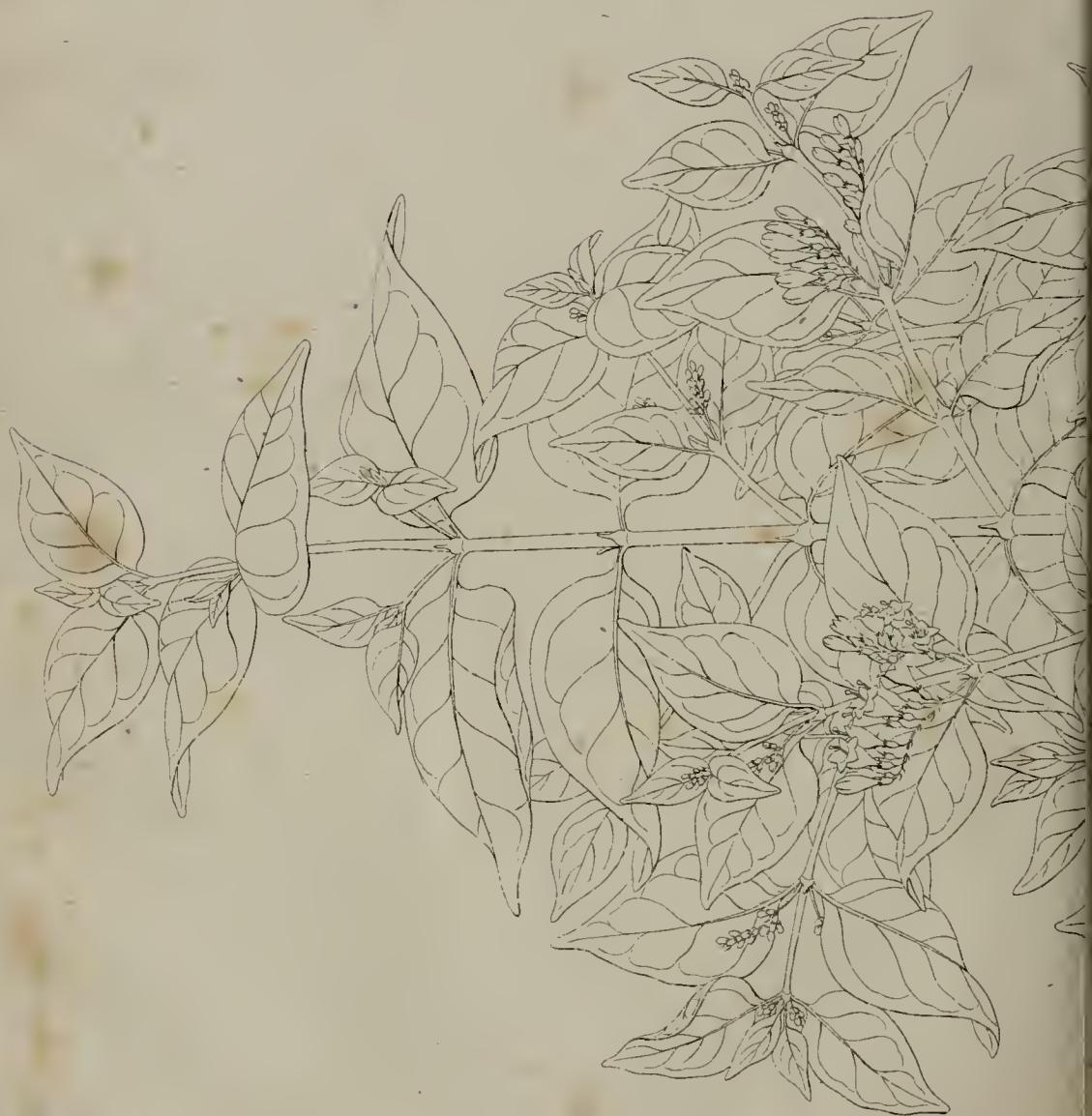
etiol. Stanz in top abt.

Zu Marias Abb. Denkschr. Bd. II.

Tub. 6.

Chiccora denudifolia.

Ind. Man. in Cap. dcl.

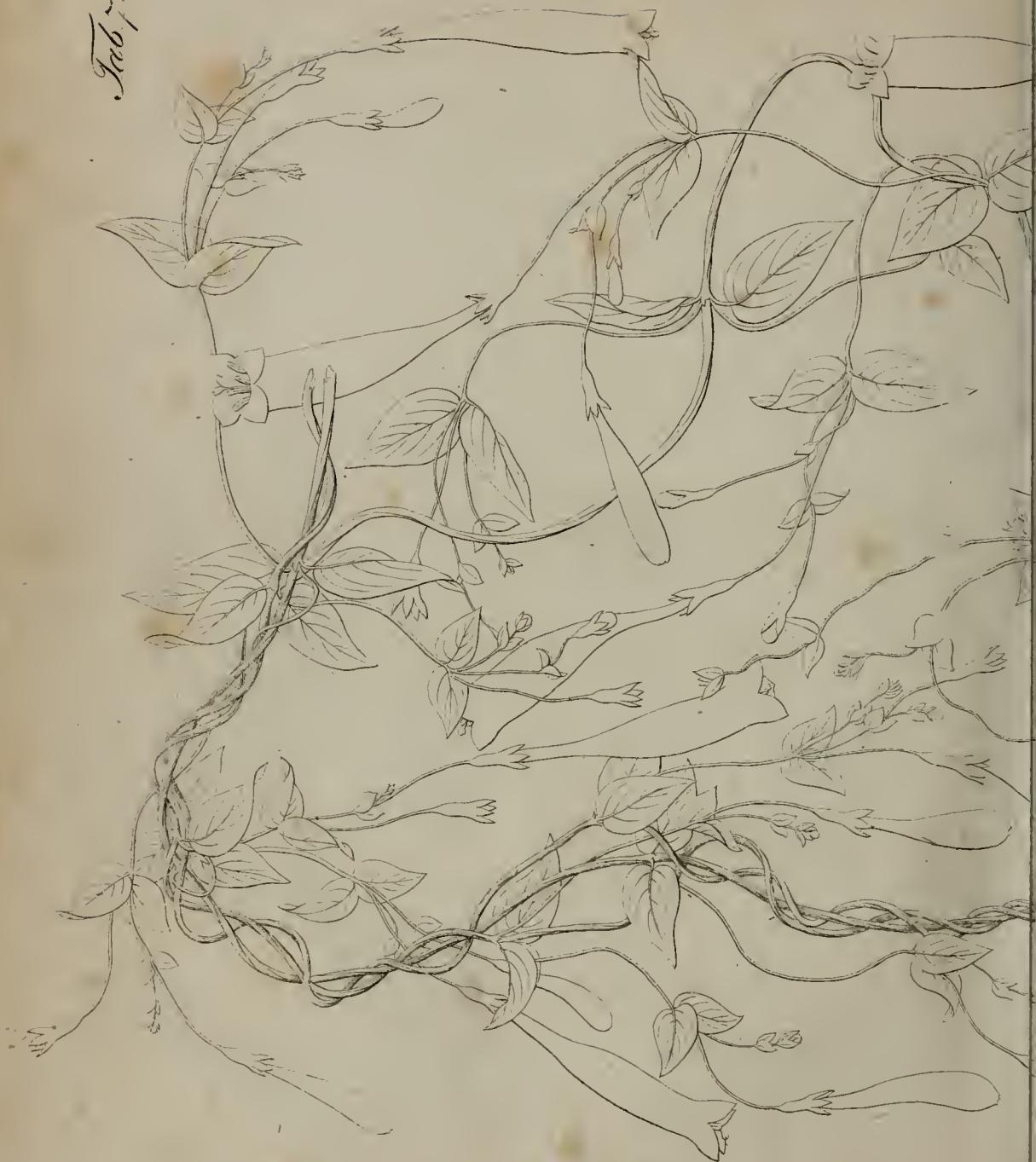
Zu Marius Abb. Denkschr. Bd. XX.

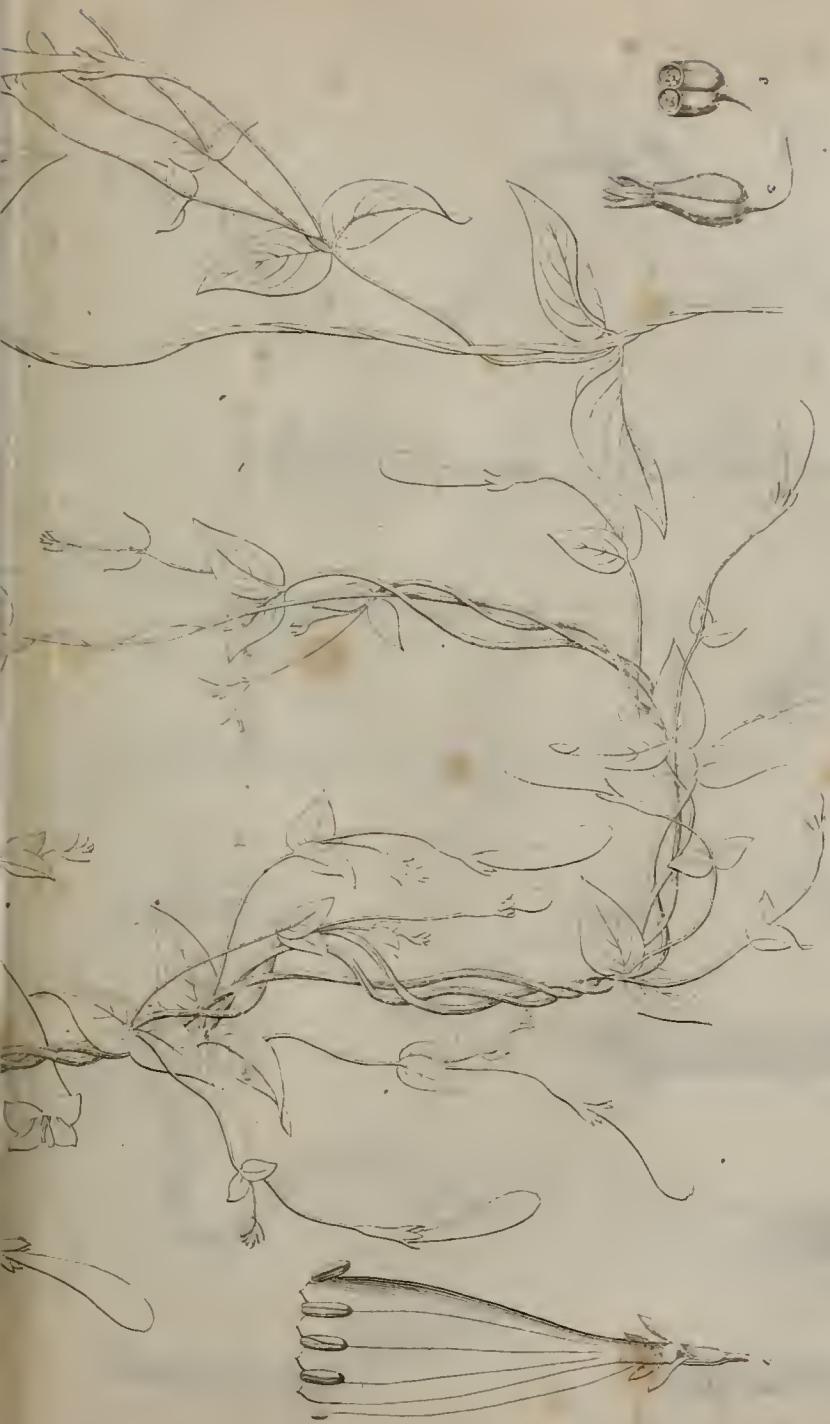

Tab.

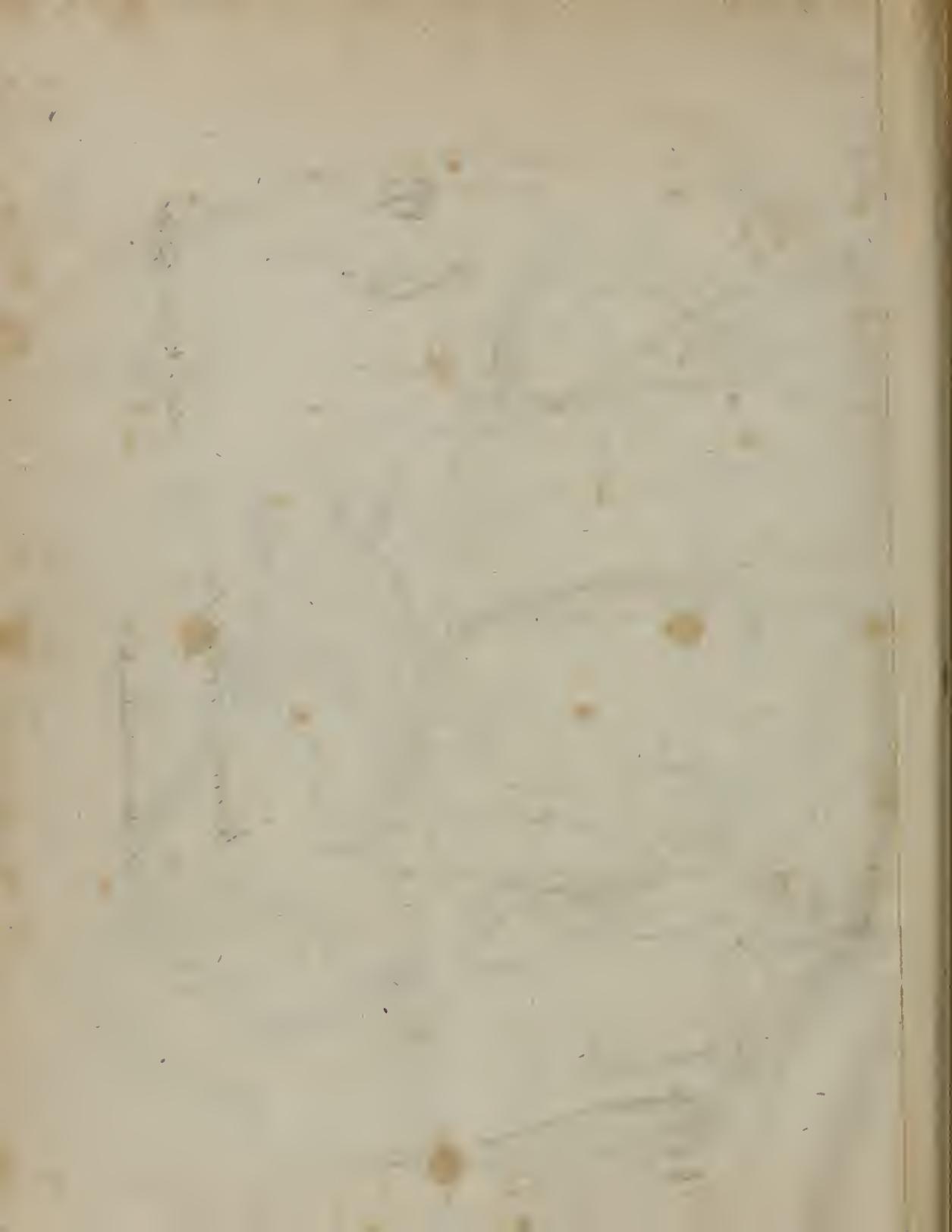

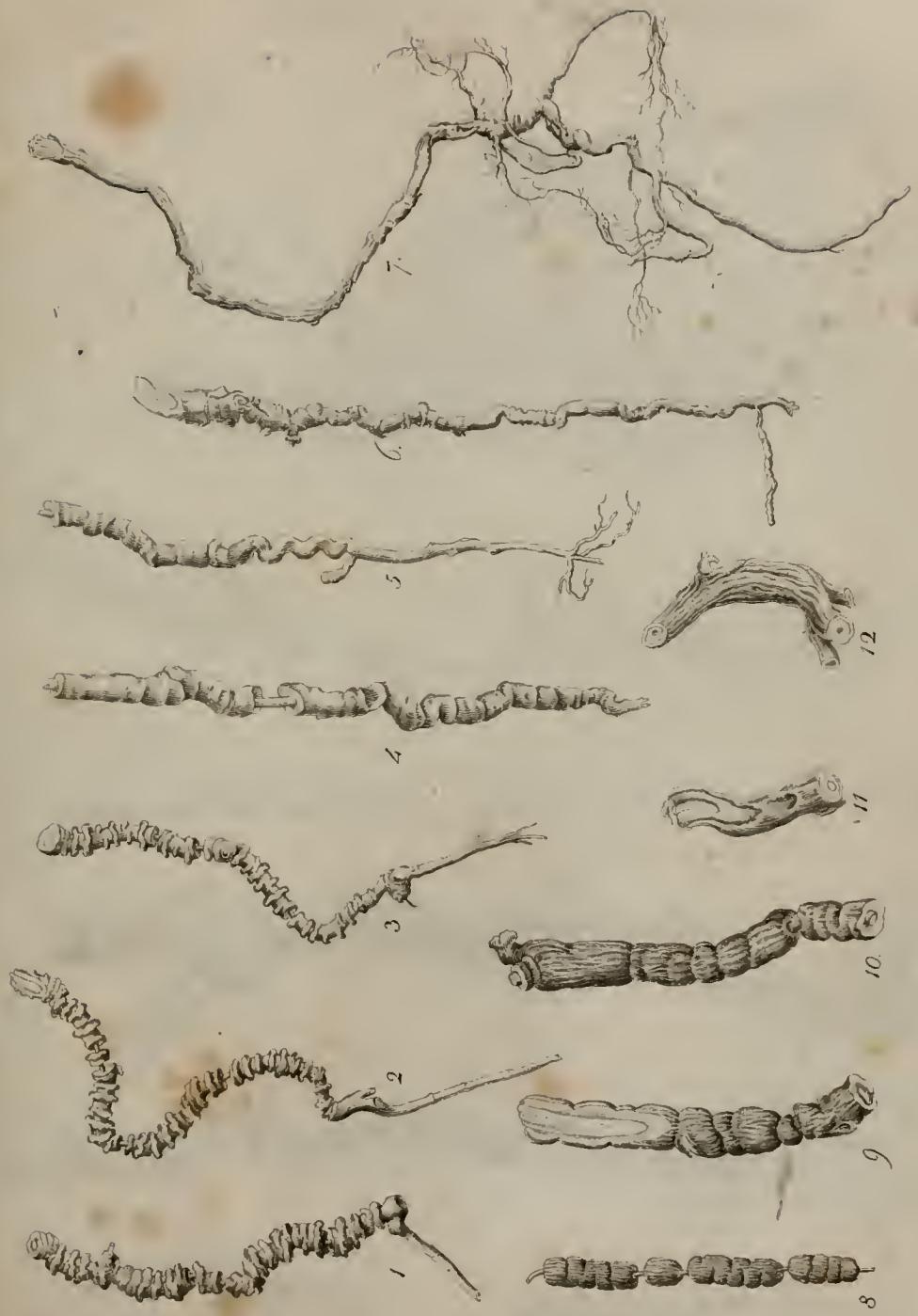

Manettia cordifolia

End. Nov. in top det.

Zu Martius Abb. Denkschr. Bd. IX.

etiol. Hanz in top. del

Anel. Marz in top. det.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Denkschriften der Akademie der Wissenschaften München](#)

Jahr/Year: 1824

Band/Volume: [09](#)

Autor(en)/Author(s): Martius Carl Friedrich Philipp von

Artikel/Article: [Specimen materiae medicae brasiliensis, exhibens plantas medicinales in
ictinere annis 1817-1820 jussu et auspiciis Maximiliana Josephi I. Bavariae Regis augustissimi
per Brasiliam 77-96](#)